

Kongregácia pre vieroučné otázky

INŠTRUKCIA „DONUM VITAE“

O rešpektovaní začínajúceho sa ľudského života a o dôstojnosti plodenia (22. februára 1987)

Odpovede na niektoré aktuálne otázky

Úvod prekladateľa

Doteraz sme mali v slovenčine dostupné iba neúplné samizdatové preklady Inštrukcie Donum Vitae. Predkladaný dokument sme preložili z taliančiny s použitím niektorých samizdatových prekladov a s prihliadaním na jeho anglickú a latinskú verziu. Brilantná prezentácia inštrukcie zo strany kardinála Jozefa Ratzingera veľmi účinne prispieva k lepšiemu pochopeniu jej obsahu i celkového kontextu.

Som pevne presvedčený, že dokument poskytne mnohým čitateľom orientáciu v dôležitých otázkach, ako sú: počiatky ľudského života a úcta k nemu, dôstojnosť a hodnota manželstva ako inštitúcie, dovolené i nedovolené zásahy do procesov odovzdávania ľudského života, návrhy riešení pre neplodných manželov, nebezpečenstvo chápania vedy ako novodobej modly, potreba spravodlivejších zákonov na ochranu života, zodpovednosť tvorcov verejnej mienky, vedcov, politikov, učiteľov, teológov a pod. Dokument je vynikajúcim prínosom pre túto dôležitú oblasť, ktorej závažná problematika sa cíti aj na Slovensku. Dúfam, že prehĺbi záujem o štúdium postojov Učiteľského úradu Cirkvi, ktorá sa úprimne zaujíma o človeka - o každého človeka, aj toho, ktorý už začal svoju osobnú existenciu, ale sa ešte nenarodil, a bráni ho jedinečným spôsobom.

Inštrukcii želim, aby splnila to poslanie, s ktorým ju aj vydala Kongregácia pre vieroučné otázky.

P. Ján Ďačok, SJ

Predstavenie dokumentu

Inštrukcia "Donum Vitae" o rešpektovaní začínajúceho sa ľudského života a o dôstojnosti plodenia, publikovaná 22. februára 1987, sa stretla so živým ohlasom zo strany duchovných pastierov, veriacich a - vďaka masmédiám - aj zo strany širokej verejnosti, a to aj nekatolíckej. Mnohé a kvalifikované boli prejavy súhlasu, aj keď nechýbali prejavy nepochopenia a opačné názory.

Skôr než prejdeme k predstaveniu obsahu, zdá sa mi potrebné povedať niečo o literárnom druhu tejto inštrukcie. Nechceli sme vypracovať systematický a úplný traktát o učení Cirkvi ohľadom dôstojnosti začínajúceho sa ľudského života a plodenia. Dokument si nerobí nároky ani na to, že ponúkne kompletný obraz rozsiahlej konkrétnej kazuistiky, ktorá je v tejto oblasti. Úmysel Inštrukcie je oveľa skromnejší: dokument - ako to naznačuje podtitul - chce predstaviť iba odpovede katolíckeho morálneho učenia na niektoré najaktuálnejšie otázky. Tieto otázky súvisia s novými možnosťami zásahu, ktoré človek spoznal prostredníctvom biomedicínskych techník, do počiatkových štádií života ľudskej bytosti a do samých procesov odovzdávania ľudského života. Ohľadom tejto problematiky sa na Kongregáciu pre vieroučné otázky obrátili rozličné biskupské konferencie i jednotliví biskupi, teológovia a lekári, vedci i manželské dvojice. Táto inštrukcia, výsledok mnohých konzultácií, dlhého a usilovného štúdia, ponúka teda osobitné odpovede na základné otázky, ktoré sa dnes vynárajú v tejto oblasti. Tieto odpovede však nie sú usporiadané do súvislého logického celku, ale zásadne závisia od antropológie, teda od určitého pohľadu na človeka, na jeho prirodzenosť a dôstojnosť, na jeho pôvod a poslanie. Na tom sa zakladá aj riešenie

rozličných etických prípadov, ktoré sa tu rozoberajú. Bez tohto pohľadu na človeka by jednotlivé odpovede na rôznorodú kazuistiku boli ťažko pochopiteľné.

Preto skôr než sa budeme detailne zaoberať obsahom, chcem poukázať na podstatný aspekt, ktorý sa môže ľahko prehliadnúť: je to celková vízia ľudskej osoby, ktorá sa predstavuje syntetickým spôsobom, a to predovšetkým v úvode.

Treba tiež poznamenať, že antropológia tejto inštrukcie, hoci je vyložená iba v orientačných črtách, opakovane poukazuje na predchádzajúce učenie Cirkvi, a to v hlbokých súvislostiach a v súlade s ním.

1) Prvá téza tohto videnia človeka spočíva v dôraze na podstatnú jednotu ľudskej osoby. Táto téza je veľmi dôležitá, jednak sama osebe, jednak vzhľadom na dnešný kultúrny kontext.

Ľudské telo je konštitutívnou (základnou) zložkou osoby, ktorá sa prostredníctvom neho prejavuje a vyjadruje. Telo je prejavom samej osoby, a to vďaka jeho spojeniu s duchom. Dá sa tiež povedať, že telo je vlastná osoba, ktorú tak cezeň možno vidieť. Z toho vyplývajú závažné dôsledky, a to jednak na antropologickej, jednak na etickej rovine. Na antropologickej rovine: ľudské telo, z čisto vedeckého pohľadu, možno považovať a pristupovať k nemu ako k súboru tkanív, orgánov a funkcií, a to v rovnakej miere ako k telu živočíchov. Pre toho, kto sa naň pozerá z metafyzického a teologického hľadiska, sa však ukazuje podstatne ináč: ako bytosť, ktorá po kvalitatívnej stránke stojí o stupeň vyššie. Na etickej rovine: nutné rešpektovanie osoby sa má prejaviť aj v rešpektovaní ľudského tela, prostredníctvom ktorého sa osoba prejavuje.

Keď Cirkev zdôrazňuje túto hlavnú pravdu, má to dnes mimoriadny význam, pretože pohrdanie telom nadobúda rozsiahle rozmery. Telo sa jednoducho pokladá za "predmet" a ako taký sa môže použiť na rozličné účely. Toto obmedzené chápanie tela nevyhnutne sprevádza aj pohrdanie osobou.

2) Druhá téza, ktorá vychádza z predchádzajúcej a ktorú Cirkev neustále zdôrazňuje, je táto: ľudská osoba je obdarovaná takou dôstojnosťou, pre ktorú ju nikdy nemožno pokladať za "predmet", ale vždy a len za "subjekt", a podľa toho treba k nej aj pristupovať. Nie je "niečo", ale "niekto". Táto téza sa nachádza v centre záujmu nedávno publikovaných Inštrukcií o niektorých hľadáiskách teológie oslobodenia a o kresťanskej slobode a oslobodení. Táto inštrukcia sa ideálne dopĺňa so spomenutými novými dokumentmi Kongregácie pre vieroučné otázky. Podstatná logika mnohých súčasných reprodukčných techník je logika "výroby predmetov": je to logika, ktorá sama osebe zakladá vzťah nerovnosti medzi technikom (kto vyrába) a tým, kto je výrobkom, a tak vytvára aj predpoklady pre nadvládu jedného nad druhým.

V tejto súvislosti nadobúda osobitný význam "uprednostňujúca láska voči chudobným", ktorú druhá Inštrukcia Kongregácie pre vieroučné otázky o kresťanskej slobode a oslobodení (č. 68), uznala za podstatné hľadisko evanjeliového svedectva Cirkvi. Naozaj: Kto je chudobnejší a bezbrannejší, viac odkázaný na ochranu, viac vystavený zneužívaniu zo strany tých, ktorí majú moc, ako ľudská bytosť, ktorá sa ako-tak sformovala a ešte sa ani nenarodila?

Kristove slová - ako sa hovorí v poslednej vete nášho dokumentu - nachádzajú práve tu novú a mimoriadne silnú odozvu: "Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili." (Mt 25,40)

Aby sme lepšie pochopili neprijateľnosť tejto logiky výroby aplikovanej na oblasť ľudského plodenia, musíme sa zbaviť jedného z mimoriadne neblahých názorov, ktoré práve táto "technológia" uviedla do nášho vedomia: myšlienky, že skutočnosti nezodpovedá pravda ako taká, ale je to úmysel človeka, a iba ten dáva všetkému ontologický význam. Skutočná ťažkosť, ktorá sa neustále odráža v učení Cirkvi (a bude zaiste dobre viditeľná aj v tejto inštrukcii), sa odvodzuje od subjektívnych úmyslov (túžob) toho, kto vstupuje do týchto procesov (manželia, lekári): Úmysel (túžba) manželov mať dieťa a úmysel výskumných pracovníkov a lekárov rozšíriť svoje poznatky na budúce dobro ľudstva, sú samy osebe dobré a z morálneho hľadiska chvályhodné. Cirkev úprimne chápe oprávnené túžby manželov, ktorí v dieťati vidia prejav svojej manželskej lásky. Cirkev rovnako oceňuje úsilie lekárskeho výskumu, ktorý je zameraný na liečbu manželskej neplodnosti, povzbudzuje jeho rozvoj a teší sa z pozitívnych výsledkov, ktoré sa už dosiahli, keď sú

zamerané na rešpektovanie dôstojnosti odovzdávania ľudského života v celom rozsahu. Avšak čestný cieľ a subjektívne dobré úmysly samy ešte nestačia na to, aby sa z morálneho hľadiska pokladalo za dovolené použitie akéhokoľvek prostriedku, ktoré má dnešná biomedicínska technika k dispozícii. To, čo je technicky možné, ešte neznamená, že je tým už aj prípustné z morálneho hľadiska. A preto Učiteľský úrad Cirkvi nemôže pripustiť ani najmenší kompromis s takým prístupom, v ktorom subjektívna túžba je jediným a dostatočným kritériom, aby sa ospravedlnil akýkoľvek lekársky zákrok. Podobný pohľad sa v konečnom dôsledku zakladá na popieraní pravdy o stvorení. Nakoniec možno pripomenúť, že aj niektoré závažné diagnózy stavu terajšej kultúry - hoci vychádzajú z odlišných predpokladov - sa zhodujú s katolíckou Cirkvou v úsudku, že výrobnotechnologická mentalita je vo svojej podstate neľudská.

Táto druhá antropologická téza nás privádza k hlavnej otázke celej problematiky, ktorou sa zaoberá inštrukcia: Aký úkon možno pripustiť, aby bol eticky dôstojný a svojou povahou mohol zabezpečiť vhodné podmienky pre počatie novej ľudskej osoby? Na túto otázku odpovedá tretia téza dokumentu, ktorá má antropologicko-etický charakter.

3) Tretia téza teda znie: Iba manželský úkon je schopný zabezpečiť dôstojné podmienky pre počatie nového človeka ako osoby.

Na pochopenie podstaty tejto tézy treba ju predovšetkým zasadiť do všeobecného kresťanského pohľadu na ľudskú sexualitu. Toto nazeranie je opakovane vyjadrené v pastoračnej konštitúcii *Gaudium et Spes*, v encyklike *Humanae Vitae*, v apoštolskej exhortácii *Familiaris Consortio* a v Katechézách Svätého Otca o ľudskej láske. Jednotné antropologické chápanie sexuality, ktoré sa neustále prehľbuje, spája tieto dokumenty medzi sebou a súčasne aj s touto inštrukciou. Preto je vhodné, aby sme ho tu pripomenuli syntetickým spôsobom.

Manželská sexualita je výrazom definitívneho daru, ktorý jeden manželský partner poskytuje sebou samým tomu druhému, a preto sexualita potvrdzuje a prehľbuje spoločenstvo bezvýhradnej a neoddeliteľnej lásky medzi manželmi. Pre túto svoju vnútornú pravdu je manželská sexualita povolaná, a to cez špecifický úkon manželského spojenia, na "osobitnú účasť na samotnom stvoriteľskom diele" (totiž na spolupráci s Bohom). (GS, 50, 1) Nie je teda náhodné, a to ani ako jednoduchá skutočnosť, že manželský styk spája v sebe dva základné významy: zjednocujúci a plodiaci (otvorený pre nový život). Tento "vzájomný súvis" alebo spojenie je požiadavka morálneho charakteru, ktorá sa zakladá na samej prirodzenosti človeka a jeho vzťahu k Bohu Stvoriteľovi. Je to požiadavka ontologicko-axiologická, bytostno-hodnotová. Toto spojenie medzi zjednocujúcim významom a plodivým (otvoreným pre prijatie nového života) významom manželského styku nikdy nemôže byť oddelené, ako učí *Humanae Vitae* 12.

Manželský styk, ktorý vytvára predpoklady pre vznik nového života, nevytvára nijaký vzťah "výroby" medzi rodičmi a deťmi: v ňom sa dieťa plodí, a nie vyrába. Rodičia si prejavujú lásku vo vzájomnom sebadarovaní a dieťa, ktoré sa pritom môže počať, je darom stvoriteľskej Božej lásky. Tento dar je zverený rodičom, aby ho prijali s uznaním a s neobmedzeným rešpektovaním.

Tak možno vidieť, že medzi všetkými týmito pravdami je vnútorný súvis a že tento pohľad na človeka má v sebe obdivuhodnú vnútornú harmóniu.

Každá osoba si zasluhuje bezpodmienečnú úctu a nikdy nemôže byť zredukovaná na užitočný predmet: to platí od okamihu počatia až po smrť. Preto manželský styk, ktorým si manželia osobitným spôsobom vyjadrujú svoju osobnú lásku, je jedinou dôstojnou "kolískou" pre novú ľudskú bytosť.

Skutočné a dôkladné pochopenie týchto troch základných téz nám umožní vyvodzovať kritériá na riešenie rozličných prípadov, ktorými sa dokument zaoberá.

Myšlienky na záver

Na lepšie porozumenie dokumentu bude vhodné zakončiť niekoľkými osobitnými úvahami.

1) Inštrukcia vstupuje, a to oveľa viac ako ktorýkoľvek iný predchádzajúci dokument Učiteľského úradu Cirkvi, do "hraničnej zóny" medzi antropológiou, etikou, vedou a technikou. Z tohto hľadiska by sa mohlo na dokument z klamných dôvodov útočiť alebo by mohol zostať nepochopený, a to pre dve príčiny: prvou je požiadavka autonómie pre vedu a druhou sú mnohé "nie", ktoré sa vyskytujú v dokumente.

Prvá námietka si vyžaduje niekoľko poznámok. Dnes už je zápas za autonómiu vedy, možno povedať, "bitkou zadných radov". Keď sa pod autonómiou vedy chápe, že veda je vybavená svojou vlastnou epistemológiou (má vlastný predmet štúdia a vlastnú metódu výskumu), tak sa tvrdí vec, ktorá dnes je už úplne jasná, takže iba "predsudok" v tomto smere môže viesť k diskusii. Keď sa však používa slovo "autonómia" v súvislosti so zredukovaným chápaním vedca ako človeka účinkujúceho vo vede a konajúceho bez ohľadu na dôsledky svojej činnosti, vtedy sa žiada vysvetlenie. Vedecká činnosť, nakoľko je ľudskou činnosťou, je podriadená etickému zákonu: Veda nie je absolútna hodnota, ktorej by sa všetko malo podriadiť a prípadne obetovať, a to aj dôstojnosť človeka. Všetci ľudia, ktorí sa dnes zamýšľajú nad budúcim osudom ľudstva - veriaci aj neveriaci - sú znepokojení týmto "zredukovaním" a týmto podriadením ľudských hodnôt vedeckej logike. Stačí tu uviesť napríklad problémy spojené s ekológiou alebo s nukleárnou energiou. Dnes sa viac ako kedykoľvek predtým vynára otázka, ako spojiť vedu s kultúrou, ktorá by bola naozaj ľudská. V tomto zmysle sa hovorilo o "zadných radoch", ako o ľuďoch, ktorí tak veľmi obhajujú vedeckú autonómiu. Tak možno pochopiť, že "nie" voči určitým pokusom a určitým reprodukčným technikám, je v skutočnosti "áno" voči človeku. Je to svedectvo o dôstojnosti a o záchrane pre človeka.

2) Na základe doterajších úvah pochopíme, prečo inštrukcia poukazuje na naliehavú a nevyhnutnú úlohu, ktorá stojí pred teológmi, a osobitne pred odborníkmi na morálnu teológiu.

Pre ľudskú sexualitu a manželstvo je nevyhnutné vypracovať účinnú antropológiu, a to aj s pomocou vhodného interdisciplinárneho prístupu. Tak sa má veriacim pomôcť, aby si prehĺbili a viac osvojili náuku Učiteľského úradu Cirkvi. V pragmatickom a utilitaristickom kultúrnom prostredí, posudzujúcom mravnosť ľudských skutkov iba podľa ich výsledkov, treba rozvíjať také etické uvažovanie, ktoré by bolo schopné poukázať na neochvejnú originalnosť mravného dobra a na jeho základ v celej pravde o človeku. Túto pravdu objavuje rozum, osvietený vierou. Úlohou morálnej teológie je ukázať, že existencia mravných noriem, so svojím presným, nezmeniteľným a bezpodmienečným obsahom, je jedinou zárukou rešpektovania a skutočnej realizácie človeka vo svojej pravde.

Keď morálna teológia prijme túto úlohu prehlbovať antropológické a etické úvahy vo vernosti Učiteľskému úradu Cirkvi a s obnovenou tvorivosťou, bude objavovať stále plnšie svoju identitu a hodnotu. Tak totiž pre budúce ľudstvo prispeje k zaisteniu možnosti žiť a milovať v takej dôstojnosti a slobode, aká vyplýva z rešpektovania pravdy, a tým aj pracovať na obranu a rozvoj človeka, na jeho večnú spásu, a v konečnom dôsledku na Božiu slávu.

Kardinál Jozef Ratzinger

PREDHOVOR

Početné biskupské konferencie alebo jednotliví biskupi, teológovia, lekári a vedeckí pracovníci požiadali Kongregáciu pre vieroučné otázky o vysvetlenie ohľadom zhody medzi princípmi katolíckej morálky a biomedicínskymi technikami, ktoré umožňujú zasiahnuť do počiatocnej fázy života ľudskej bytosti a do vlastných procesov plodenia. Táto inštrukcia, ktorá je ovocím širokej konzultácie a predovšetkým pozorného hodnotenia postojov biskupských konferencií, nechce opakovane predložiť celé učenie Cirkvi o dôstojnosti začínajúceho sa ľudského života a jeho odovzdávania. Chce však predložiť, a to vo svetle predchádzajúcej náuky Učiteľského úradu Cirkvi, osobitné odpovede na základné otázky, ktoré sa týkajú tejto oblasti.

Výklad je usporiadaný takto: v úvode poukazujeme na základné princípy antropologického a morálneho charakteru, ktoré sú nevyhnutné na primerané posúdenie problémov a na vypracovanie odpovedí na tieto otázky; prvá časť sa zaoberá rešpektovaním ľudskej bytosti počínajúc prvým okamihom jej existencie; v druhej časti sa rozoberajú morálne otázky, ktoré vyplývajú z technických zásahov do odovzdávania ľudského života; v tretej časti poukážeme na niektoré orientačné línie, ku ktorým dochádza vo vzťahoch medzi mravným a občianskym zákonom vzhľadom na nevyhnutné rešpektovanie ľudských zárodokov a plodov* s ohľadom na dovoľenosť techník umelého oplodnenia.

ÚVOD

1. Biomedicínsky výskum a učenie Cirkvi

Dar života, ktorý Boh Stvoriteľ a Otec zveril človeku, ho vyzýva na to, aby si uvedomil jeho neoceniteľnú hodnotu a prijal zaň zodpovednosť. Tento základný princíp sa musí stať stredobodom úvahy, aby sme mohli objasniť a rozriešiť morálne problémy, ktoré súvisia s umelými zásahmi do začínajúceho sa života a do procesov plodenia.

Vďaka pokroku biologických a medicínskych vied človek môže disponovať stále účinnejšími liečebnými prostriedkami. Môže však získať aj nové možnosti s nepredvídateľnými dôsledkami na ľudský život v jeho samotnom začiatku a v jeho prvých štádiách. Rozličné metódy dnes dovoľujú zasahovať do procesu odovzdávania ľudského života nielen preto, aby sa tento proces napomáhal, ale aby sa aj ovládal. Také techniky môžu človeku dovoliť, aby "zobral do rúk svoj vlastný osud", avšak ho vystavujú aj "pokušeniu, aby prekročil hranice rozumného ovládania prírody".¹ Napriek tomu, že môžu prispieť k pokroku v službách človeka, prinášajú aj závažné riziká. Preto mnohí ľudia naliehavo žiadajú, aby sa pri zásahoch do procesu plodenia zaručili hodnoty a práva ľudskej osoby. Požiadavky o objasnenie a orientáciu nepochádzajú len od veriacich, ale aj zo strany všetkých tých, ktorí akýmkoľvek spôsobom priznávajú Cirkvi, "skúsenej vo všetkom tom, čo je ľudské".² poslanie v službe "civilizácie lásky"³ a života.

Učiteľský úrad Cirkvi nezasahuje na základe osobitnej kompetencie, ktorá patrí experimentálnym vedám. Keď si však uvedomil údaje o výskume a technike, na poklade svojho vlastného evanjeliového posolstva a svojej apoštolskej povinnosti, chce predložiť mravné učenie, ktoré zodpovedá dôstojnosti osoby a jej integrálnemu povolaniu. Chce pritom poukázať na kritériá mravného úsudku o využití vedeckého výskumu a techniky, najmä pokiaľ ide o ľudský život a jeho počiatky. Týmito kritériami sú: úcta k človeku, jeho ochrana a rozvoj, jeho "prvotné a základné právo" na život,⁴ jeho dôstojnosť ako osoby, ktorá je obdarovaná duchovnou dušou, mravnou zodpovednosťou⁵ a je povolaná do blaženého spoločenstva s Bohom.

Zásah Cirkvi aj do tejto oblasti je motivovaný láskou, akou musí milovať človeka, pričom mu pomáha spoznať a rešpektovať jeho práva a povinnosti. Táto láska čerpá zo zdrojov Kristovej lásky: kontempláciou tajomstva Vteleného Slova Cirkev spoznáva aj "tajomstvo človeka";⁶ ohlasovaním evanjelia spásy zjavuje človeku jeho vlastnú dôstojnosť a pozýva ho, aby objavil celú pravdu o sebe samom. Cirkev tak znova predkladá Boží zákon, aby poslúžila pravde a oslobodeniu.

Pretože Boh je dobrý, dáva ľuďom svoje prikázania a milosti, aby ich mohli zachovávať, a tak im ukázal cestu života; a rovnako Boh pre svoju dobrotu vždy ponúka všetkým ľuďom svoje odpustenie, aby im pomáhal vytrvať na tejto ceste. Kristus má súcit s našimi slabosťami: On je náš Stvoriteľ a náš Vykupiteľ. Kiež jeho Duch uschnopní ducha ľudí, aby prijali dar Božieho pokoja a správne chápali jeho príkazy.

2. Veda a technika v službách ľudskej osoby

Boh stvoril človeka na svoj obraz a podobu: "muža a ženu ich stvoril" (Gn 1,27), pričom im zveril úlohu, aby si "podmanili zem" (Gn 1,28). Základný aj aplikovaný vedecký výskum predstavujú dôležitý výraz, ktorý vyjadruje túto nadvládu človeka nad stvorením. Veda a technika, cenní pomocníci človeka, ak sú postavení do jeho služieb a podporujú jeho celkový rozvoj zameraný na prospech všetkých, nemôžu samy od seba vysvetliť zmysel ľudskej existencie a ľudského pokroku. Sú určené pre človeka, v ktorom pramení ich pôvod a rozvoj. Svoje ciele a vedomie vlastných hraníc potom čerpajú z ľudskej osoby a jej mravných hodnôt.

Preto by bolo klamné požadovať pre vedecký výskum a jeho využitie mravnú neutralitu; na druhej strane však nemožno vyvodzovať orientačné kritériá z jednoduchej technickej účinnosti, z úžitku, ktorý môžu prinášať niektorým ľuďom, ale na úkor iných alebo, ešte horšie, z prevládajúcich ideológií. Preto veda a technika, už zo svojho vnútorného určenia, vyžadujú bezpodmienečné

rešpektovanie základných kritérií mravnosti: musia byť totiž postavené do služieb ľudskej osoby, jej neodcudziteľných práv a jej skutočného a všestranného dobra podľa Božieho plánu a vôle. 7

Rýchly rozvoj technologických objavov robí ešte naliehavejšou túto požiadavku rešpektovania uvedených kritérií: veda bez svedomia nemôže viesť k ničomu inému, než je skaza človeka. "Naša doba, ešte viac ako minulé storočia, potrebuje túto múdrosť, aby sa jej všetky nové objavy stali viac ľudskými. Budúcnosť sveta je ohrozená, keď nepovstanú skutočne múdri ľudia."8

3. Antropológia a zásahy v biomedicínskej oblasti

Aké morálne kritériá treba použiť, aby sme objasnili problémy, ktoré dnes vznikajú v biomedicínskej oblasti? Odpoveď na túto otázku predpokladá správne chápanie prirodzenosti ľudskej osoby v jej telesnom rozmere.

Ľudská osoba sa totiž môže prejaviť ako "jednotný celok"9 len vďaka svojej skutočnej prirodzenosti, a tá je súčasne telesná i duchovná. Ľudské telo pre svoju podstatnú jednotu s duchovnou dušou nemožno považovať len za jednoduchý súbor tkanív, orgánov a funkcií, ani ho nemožno dávať na ten istý stupeň ako telo živočíchov. Je však podstatnou časťou osoby, ktorá sa cezeň prejavuje a vyjadruje.

Prirodzený mravný zákon vyjadruje a predpisuje ciele, práva a povinnosti, ktoré sú založené na telesnej a duchovnej prirodzenosti ľudskej osoby. Preto ho nemožno chápať len ako jednoduchú biologickú záväznosť, ale treba ho definovať ako rozumový poriadok, podľa ktorého človek je Stvoriteľom pozvaný, aby riadil a usmerňoval svoj život a svoje skutky, a najmä aby používal svoje vlastné telo a rozhodovalo ňom.10

Z týchto princípov možno vyvodit' prvý dôsledok: Zásah do ľudského tela sa netýka len tkanív, orgánových funkcií, ale na rozličných úrovniach postihuje aj samu osobu; prináša teda so sebou aj mravný význam a zodpovednosť, hoci len implicitným, no napriek tomu skutočným spôsobom. Ján Pavol II. to výrazne zdôraznil vo svojom príhovore pre členov Svetovej lekárskej asociácie: "Každú ľudskú osobu, v jej neopakovateľnej jedinečnosti, netvorí iba duch, ale aj telo, takže v tele a prostredníctvom tela sa možno dostať k samej osobe v jej konkrétnej skutočnosti. Preto rešpektovať ľudskú dôstojnosť znamená chrániť túto totožnosť človeka, ktorý je jednotou tela a duše, ako to zdôraznil Druhý vatikánsky koncil. (Konštitúcia *Gaudium et spes*, č. 14, 1) Na základe tohto antropológického pohľadu treba nájsť základné kritériá pre rozhodnutia, keď ide o zásahy, ktoré nie sú čisto terapeutické, ako napríklad zásahy zamerané na zdokonalenie biologického stavu človeka."11

Biológia a medicína vo svojich konkrétnych aplikáciách prispievajú k celkovému dobru ľudského života iba vtedy, keď pri pomoci chorému a slabému človeku rešpektujú jeho dôstojnosť ako bytosti, ktorú stvoril Boh. Žiadny biológ alebo lekár sa nemôže oprávnenne, odvolávajúc sa na svoju vedeckú kompetenciu, domáhať toho, aby rozhodoval o vzniku ľudí a o ich osude. Túto zásadu treba uplatňovať predovšetkým v oblasti sexuality a plodenia, kde muž a žena uskutočňujú základné hodnoty lásky a života.

Boh, ktorý je láska a život, vložil do muža a ženy povolanie na zvláštnu účasť na svojom tajomstve osobného spoločenstva a na svojom diele Stvoriteľa a Otca.12 Preto má manželstvo v sebe osobitné dobrá a hodnoty: jednotu a plodenie, ktoré nemožno porovnávať s tými, ktoré existujú na nižších stupňoch života. Tieto hodnoty a významy osobného rázu určujú z morálneho hľadiska zmysel a hranice umelých zásahov do oblasti plodenia a vzniku nového života. Tieto zásahy sa nemajú odmietat' len preto, že sú umelé. Ako také poukazujú na možnosti medicíny ako umenia. Treba ich však hodnotiť z morálneho hľadiska vo vzťahu k dôstojnosti ľudskej osoby, povolanej uskutočňovať vznešené povolanie: darovať lásku a život.

4. Základné kritériá pre mravný úsudok

Sú dve základné hodnoty, ktoré súvisia s technikami ľudského umelého oplodnenia: život ľudskej bytosti povolanej do existencie a originalnosť jeho odovzdávania v manželstve. Mravné hodnotenie metód umelého oplodnenia musí teda brať do úvahy tieto hodnoty.

Telesný život, ktorým sa začína existencia človeka vo svete, zaiste nevyčerpáva v sebe celú hodnotu osoby, ani nepredstavuje najvyššie dobro človeka, pretože on je povolaný do večného života. Avšak telesný život je určitým spôsobom "základná" hodnota, pretože práve na ňom sa zakladajú a rozvíjajú všetky ostatné hodnoty ľudskej osoby.¹³ Nedotknuteľnosť práva na život nevinnej ľudskej bytosti "od okamihu počatia až po smrť"¹⁴ je symbolom a požiadavkou nedotknuteľnosti samej osoby, ktorá dostala od Stvoriteľa dar života.

Keď si vo vesmíre všimneme odovzdávanie iných foriem života, odovzdávanie ľudského života má svoju originalnosť, ktorá vyplýva z originalnosti samej ľudskej osoby. "Odovzdávanie ľudského života je od prírody zverené osobnému a vedomému aktu, a ako také podlieha posvätným Božím zákonom: nemenným a nezrušiteľným zákonom, ktoré treba uznávať a zachovávať. Preto ani neslobodno používať prostriedky a metódy, ktoré môžu byť dovolené pri odovzdávaní života rastlín a živočíchov."¹⁵

Pokroky techniky dnes umožňujú oplodnenie bez sexuálneho styku, a to in vitro - v skúmavke - prostredníctvom spojenia pohlavných buniek, ktoré sa predtým získali od muža a ženy. To však, čo je technicky možné, nie je aj samo osebe mravne dovolené. Preto je nevyhnutné zamýšľať sa nad základnými hodnotami ľudského života a plodenia. Až potom možno z morálneho hľadiska posúdiť také technické postupy, ktoré sú zamerané na ľudskú bytosť už od prvých štádií jej vývoja.

5. Náuka učiteľského úradu Cirkvi

Učiteľský úrad Cirkvi poskytuje ľudskému rozumu svetlo Zjavenia aj v tejto oblasti: náuka o človeku, ohlasovaná Učiteľským úradom, obsahuje mnoho prvkov, ktoré objasňujú otázky, ktorými sa tu zaoberáme.

Život každej ľudskej bytosti treba rešpektovať absolútnym spôsobom od okamihu počatia, pretože človek je jediným stvorením na Zemi, ktoré Boh "chcel pre seba samého"¹⁶ a duchovná duša každého človeka je "bezprostredne stvorená" Bohom;¹⁷ celé bytie človeka nesie v sebe obraz Stvoriteľa. Ľudský život je posvätný, pretože už od svojho počiatku je prejavom "Božieho stvoriteľského činu"¹⁸ a navždy zostane v osobitnom vzťahu so svojim Stvoriteľom, svojím jediným cieľom.¹⁹ Iba Boh je Pánom života od jeho počiatku až do jeho konca: nikto, za žiadnej okolnosti, si nesmie nárokovať právo priamo zničiť nejakú nevinnú ľudskú bytosť.²⁰

Odovzdávanie ľudského života si vyžaduje zodpovednú spoluprácu manželov s Božou láskou, ktorá prináša bohaté plody.²¹ Dar ľudského života sa má odovzdávať v manželstve prostredníctvom špecifických a výlučných úkonov manželov, podľa zákonov, ktoré sú vpísané do ich osôb a do ich spojenia.²²

I. REŠPEKTOVANIE ĽUDSKÝCH ZÁRODKOV

Dôkladným uvažovaním o tejto náuke Učiteľského úradu Cirkvi a o vyššie uvedených rozumových dôvodoch možno získať odpovede na mnohé morálne problémy, ktoré súvisia s technickými zásahmi do ľudskej bytosti v počiatočných štádiách jej života a do procesov jej počatia.

1. Akú úctu treba mať voči ľudskému embryu vzhľadom na jeho prirodzenosť a totožnosť?

Ľudskú bytosť treba rešpektovať - ako osobu - už od prvého okamihu jej existencie.

Praktické uplatňovanie metód umelého oplodnenia umožnilo rozličné zásahy do ľudských zárodkov a plodov. Ciele, ktoré sa tým chcú dosiahnuť, sú rôzne: diagnostické i liečebné, vedecké i obchodné. Z toho všetkého vyplývajú závažné sporné otázky. Možno hovoriť o práve konať pokusy na ľudských zárodkoch pre vedecký výskum? Aké normy alebo zákony treba vypracovať pre túto oblasť? Odpoveď na tieto problémy predpokladá dôkladnú úvahu o prirodzenosti a o samej totožnosti - hovorí sa o "štatúte" - ľudského zárodka.

Zo svojej strany Cirkev na Druhom vatikánskom koncile opäť predložila súčasnému človeku svoje nemenné a spoľahlivé učenie, podľa ktorého "život, už raz počatý, musí byť chránený s najväčšou starostlivosťou; a potrat, ako aj vražda narodeného dieťaťa sú hanebné zločiny."²³ Najnovšie Charta práv rodiny, ktorú vydala Svätá Stolica, opäť zdôraznila: "Ľudský život treba rešpektovať a chrániť absolútnym spôsobom od okamihu oplodnenia."²⁴

Tento Kongregácii sú známe súčasné diskusie o tom, kedy sa začína ľudský život, o individualite ľudskej bytosti a o identite ľudskej osoby. Kongregácia sa odvoláva na postoje, ktoré sú obsiahnuté vo Vyhlásení o umelom potrate: "Od okamihu, keď je vajíčko oplodnené, sa začína nový život, ktorý nie je životom otca alebo matky, ale je to život novej ľudskej bytosti, ktorá sa samostatne vyvíja. Táto bytosť by sa nikdy nestala ľudskou, keby nebola ľudskou už od toho okamihu. To bolo vždy zrejmé ... A moderná genetika to potvrdzuje cennými dôkazmi. Ukázala, ako už od prvého okamihu je určený program, čím bude táto bytosť: totiž človekom, týmto človekom-jednotlivcom, ktorý už má svoje charakteristické črty jasne určené. Oplodnením sa začalo dobrodružstvo jedného ľudského života, v ktorom každá z jeho veľkých schopností potrebuje čas, aby mohla rásť a pripraviť sa na pôsobenie."²⁵ Toto učenie zostáva v platnosti a navyše ho potvrdzujú, keby to bolo potrebné, súčasné poznatky ľudskej biológie, ktorá uznáva, že v zygote,* pochádzajúcej z oplodnenia, je už vytvorená biologická identita nového ľudského jednotlivca.

Zaiste, nijaký výsledok vedeckého výskumu nemôže byť sám osebe dostatočným dôkazom duchovnej duše; avšak závery vedy o ľudskom embryu poskytujú cennú informáciu, podľa ktorej je možné rozumom spoznať osobnú prítomnosť už od tohto prvého objavenia sa ľudského života: akoby ľudská bytosť nebola aj ľudskou osobou? Učiteľský úrad Cirkvi sa zdržal výslovného potvrdenia, ktoré by bolo filozofickej povahy, avšak neustále zdôrazňuje morálne odsúdenie akéhokoľvek umelého potratu. Toto učenie je nezmenené a je nezmeniteľné.²⁶

Preto si ľudský plod už od prvého okamihu svojej existencie, teda od okamihu vzniku zygoty, vyžaduje bezpodmienečný rešpekt, aký morálne patrí ľudskej bytosti v jej telesnej a duchovnej celistvosti. Ľudskú bytosť treba rešpektovať a zaobchádzať s ňou ako s osobou už od jej počatia, a preto od toho istého okamihu musia sa jej priznať práva osoby, medzi ktorými patrí prvé miesto nenarušiteľnému právu každej nevinnej ľudskej bytosti na život.

Toto učenie dáva k dispozícii aj základné kritérium na vyriešenie rozličných problémov, ktoré na tomto poli súvisia s rozvojom biologických a lekárskeho vied: keďže s ľudským zárodkom treba zaobchádzať ako s osobou, treba ho tiež chrániť v jeho celistvosti, poskytovať mu liečebnú starostlivosť a vyliečiť ho, nakoľko je to možné, tak, ako každú inú ľudskú bytosť, ktorej sa poskytuje lekárska starostlivosť.

2. Je diagnostika pred narodením mravne dovolená?

Keď diagnostika pred narodením rešpektuje život a celistvosť ľudského zárodka alebo plodu a je zameraná na jeho ochranu alebo na jeho uzdravenie ako jednotlivca, odpoveď je pozitívna.

Diagnostika pred narodením môže totiž prispieť k tomu, aby sa poznali podmienky zárodka alebo plodu, pokiaľ je ešte v matkinom lone. Umožňuje alebo pomáha predvídať niektoré lekárske liečebné alebo chirurgické zákroky, ktoré treba urobiť čím skôr a čím účinnejšie.

Taká diagnostika je mravne dovolená, ak rodičia súhlasia a sú primerane informovaní o používaných metódach, ktoré sú zamerané na ochranu života a celistvosti zárodka a jeho matky bez toho, žeby ich vystavovali nadmerným rizikám.²⁷

Je však v príkrom rozpore s mravným zákonom, keď pripúšťa možnosť vyvolania umelého potratu, a to v závislosti od výsledkov: diagnóza, ktorá potvrdzuje prítomnosť nejakej deformácie alebo nejakej dedičnej choroby, sa nesmie rovnať rozsudku smrti. Preto žena, ktorá by požiadala o diagnostiku s jasným úmyslom podrobiť sa umelému potratu v prípade, keby jej výsledok potvrdil prítomnosť nejakej deformácie alebo anomálie, dopustila by sa činu, ktorý je prísne zakázaný. Rovnako by konal proti mravnému zákonu aj manžel alebo rodičia, alebo ktokoľvek iný, keby poradil alebo nariadil diagnostiku t'archavej žene s tým istým úmyslom rozhodnúť sa prípadne pre umelý potrat. Podobne by bol zodpovedný za nedovolenú spoluprácu aj odborník, ktorý by počas určovania diagnózy a pri jej oznamovaní úmyselne prispel k tomu, že sa stanoví alebo uprednostní spojitosť medzi prenatálnou diagnostikou a umelým potratom.

Napokon treba odsúdiť, a to ako porušenie práva na život ešte nenarodeného dieťaťa a ako zneužitie výlučných práv a povinností manželov, také nariadenie alebo program občianskych a zdravotníckych predstaviteľov alebo vedeckých organizácií, ktoré by akýmkoľvek spôsobom podporovali súvis medzi prenatálnou diagnostikou a umelým potratom alebo ktoré by priamo nútili t'archavé ženy, aby sa podrobili prenatálnej diagnostike za účelom odstránenia postihnutých plodov alebo nositeľov nejakých porúch, alebo dedičných ochorení.

3. Sú dovolené liečebné zákroky na ľudskom zárodku?

Ako pre každý lekársky zákrok na pacientoch platí, že za dovolené treba pokladať také zákroky na ľudskom embryu, ktoré rešpektujú život a celistvosť zárodka, neprinášajú preň nadmerné riziká, ale sú zamerané na jeho uzdravenie, na zlepšenie jeho zdravotného stavu alebo na jeho prežitie ako jednotlivca.

Nech by išlo o akýkoľvek druh liečby, či už o chirurgickú alebo inú, vyžaduje sa dobrovoľný a informovaný súhlas rodičov, podľa deontologických zásad, ktoré platia pre deti. Keď ide o život ľudských zárodokov alebo plodov, aplikácia tohto morálneho princípu si môže vyžadovať chúlостivé a mimoriadne opatrenia.

O oprávnenosti a kritériách pre takéto postupy sa jasne vyjadril Ján Pavol II.: "Výslovne liečebný zásah, ktorého cieľom je liečenie rozličných chorôb, napríklad tých, ktoré sú zapríčinené poruchami chromozómov, v zásade sa pokladá za žiaduci, a to za predpokladu, že chce prispieť k skutočnému zlepšeniu osobného stavu jednotlivca bez toho, že by poškodzoval jeho celistvosť alebo zhoršoval jeho životné podmienky. Taký zákrok je fakticky v súlade s logikou kresťanskej morálnej tradície."²⁸

4. Ako treba mravne hodnotiť výskum a pokusy* na ľudských zárodkoch a plodoch?

Lekársky výskum sa musí zdržiavať zákrokov na živých ľudských embryách, pokiaľ nie je morálna istota, že sa nimi nespôsobí škoda ani na živote, ani na celistvosti nenarodeného dieťaťa a matky, a za podmienky, že rodičia dali na zákrok na zárodku dobrovoľný a informovaný súhlas.

Z toho vyplýva, že každý výskum, aj keby bol obmedzený len na jednoduché pozorovanie embrya, stal by sa nedovoleným, keby pre použité metódy alebo navodené účinky, predstavoval riziko pre fyzickú celistvosť alebo život zárodku.

Pokiaľ ide o pokusy, všeobecne sa rozdeľujú na pokusy, ktoré nemajú priamy liečebný účinok, a pokusy, ktoré majú priamy liečebný účinok na sám subjekt. V skutočnosti však treba rozlišovať aj pokusy, ktoré sa robia na ľudských embryách ešte živých, a pokusy, ktoré sa robia na mŕtvych embryách. Ak sú zárodky živé, či už schopné samostatného života, alebo neschopné, treba ich rešpektovať tak ako všetky ľudské osoby. Pokusy, ktoré nemajú priamy liečebný účinok na embryá, sú nedovolené.²⁹

Žiaden cieľ, aj keď je sám osebe ušľachtilý, ako predpoklad užitočnosti pre vedu, pre iné ľudské bytosti alebo pre spoločnosť, nemôže nijakým spôsobom ospravedlniť pokusy na živých ľudských zárodkoch alebo plodoch v matkinom lone alebo mimo neho, bez ohľadu na to, či sú schopné, alebo neschopné samostatného života. Informovaný súhlas, bežne požadovaný pre klinický pokus na dospelom človeku, v tomto prípade nemôžu dávať rodičia, ktorí nemôžu rozhodovať ani o fyzickej neporušenosti, ani o živote ešte nenarodeného dieťaťa. Na druhej strane, pokusy na zárodkoch alebo plodoch sú vždy spojené s rizikom, ba často možno dokonca s istotou predvídať poškodenie ich telesnej celistvosti alebo priamo ich smrť.

Používať ľudský zárodok alebo plod ako pokusný predmet alebo nástroj je zločinom proti ich dôstojnosti ako ľudských bytostí, ktoré majú právo na takú istú úctu, aká sa prejavuje už narodenému dieťaťu a každej ľudskej osobe. Charta práv rodiny, ktorú vydala Svätá Stolica, zdôrazňuje: "Rešpektovanie dôstojnosti ľudskej bytosti vylučuje každý druh experimentálnej manipulácie alebo zneužívania ľudského embrya."³⁰ Udržiavanie ľudských zárodkov pri živote, in vivo alebo in vitro, na pokusné alebo komerčné účely, sa úplne prieči ľudskej dôstojnosti.

V prípade jednoznačne liečebného pokusu, ak by totiž išlo o pokusné terapie, zamerané na prospech samého embrya s cieľom zachrániť jeho život ako posledným pokusom, pri chýbaní iných účinných liečebných postupov, môže byť dovolené použitie liekov alebo postupov, ktoré doteraz ešte neboli celkom overené.³¹

Mŕtve ľudské zárodky alebo plody, potratené úmyselne alebo neúmyselne, majú byť rešpektované ako telesné pozostatky ostatných ľudských bytostí. Zvlášť sa nemôžu stať predmetom mrzačenia alebo pitvy, ak nebola konštatovaná ich smrť a bez súhlasu rodičov alebo matky. Okrem toho vždy treba dodržiavať morálnu požiadavku, aby sa vylúčila akákoľvek spoluúčasť na umelom potrate a aby sa vyhlo nebezpečenstvu pohoršenia. Aj v prípade mŕtvych plodov, ako platí pre mŕtvoly dospelých ľudí, každá komerčná prax sa musí pokladať za nedovolenú a má byť zakázaná.

5. Ako treba morálne hodnotiť používanie zárodkov, ktoré boli získané prostredníctvom oplodnenia in vitro, na výskumné účely?

Ľudské zárodky, ktoré sa získali postupom in vitro umelým oplodnením v skúmavke, sú ľudské bytosti a nositelia práva: ich dôstojnosť a ich právo na život treba rešpektovať už od prvého okamihu ich existencie. Je nemorálne vyrábať ľudské zárodky s úmyslom, že sa budú zneužívať ako "biologický materiál", ktorý je k dispozícii.

V zaužívanej praxi umelého oplodnenia in vitro nie všetky embryá sa prenášajú do tela ženy; niektoré sa zničia. Cirkev, tak ako odsudzuje umelý potrat, rovnako zakazuje aj usmrcovanie týchto ľudských bytostí. Je našou povinnosťou odsúdiť mimoriadnu závažnosť úmyselného ničenia ľudských zárodkov, ktoré vznikli in vitro iba za výskumným účelom, a to jednak prostredníctvom umelého oplodnenia, jednak "dvojičkovým delením" (lat. "fixionis gemellaris" - pozn. prekladateľa). Keď výskumný pracovník postupuje týmto spôsobom, stavia sa do pozície Boha, a hoci si to neuvedomuje, robí zo seba vládcu nad osudmi iných, pretože svojvoľne rozhoduje o tom, komu dovolí žiť a koho pošle na smrť, a tak zničí bezbranné ľudské bytosti.

Pozorovacie a experimentálne metódy, ktoré vedú k poškodeniu alebo predpokladajú ťažké a nadmerné riziká pre ľudské embryá získané in vitro, sú z morálneho hľadiska nedovolené pre tie isté dôvody. Treba rešpektovať každú ľudskú bytosť ako takú a nemožno ju redukovat' na obyčajný

a jednoduchý nástroj pre výhody iných. Preto odporuje morálke, keď sa úmyselne vystavia smrti ľudské zárodky získané in vitro. V dôsledku toho, že tieto zárodky vznikli in vitro, neboli prenesené do tela matky a označované ako "nadpočetné", sú vystavené absurdnému osudu bez toho, že by sa im poskytli spoľahlivé a dôstojné možnosti na prežitie.

6. Ako posudzovať iné postupy manipulácie so zárodkami, spojené s "technikami ľudského plodenia"?

Techniky umelého oplodnenia in vitro môžu pripraviť možnosť pre iné formy biologickej alebo genetickej manipulácie s ľudskými zárodkami, ako sú napríklad pokusy alebo projekty oplodnenia medzi ľudskými a zvieracími pohlavnými bunkami a prenášanie ľudských embryí do zvieracích materníc, hypotetické alebo plánované vytvorenie umelých materníc pre ľudský zárodok. Tieto postupy sú proti ľudskej dôstojnosti patriacej zárodku a súčasne porušujú právo každej osoby na to, aby sa počala a narodila v manželstve a z manželstva.³² Aj pokusy alebo hypotézy zamerané na to, aby sa získala ľudská bytosť bez akéhokoľvek spojenia so sexualitou, a to prostredníctvom "dvojičkového delenia, klonovania, partenogenézy, treba považovať za nezlučiteľné s morálkou, pretože sú v rozpore jednak s dôstojnosťou tak ľudského plodenia, ako aj manželského pohlavného spojenia.

Aj zmrazovanie zárodkov, hoci jeho cieľom je zachovanie života zárodku - kryokonzervácia - je urážkou potrebného rešpektu voči ľudským bytostiam, pretože ich vystavuje závažnému nebezpečenstvu smrti alebo poškodeniu ich fyzickej integrity, alebo ich aspoň dočasne pozbavuje možnosti uchytenia sa a vývoja v matkinom lone, a uvádza ich do postavenia, ktoré dovoľuje ďalšie nedôstojné pokusy a manipulácie.

Za terapeutické nemožno pokladať ani tie pokusy, ktorých cieľom je zasiahnuť do chromozomového alebo genetického vybavenia, ale sú zamerané na výrobu ľudských bytostí, vybraných podľa pohlavia alebo iných vopred určených vlastností. Tieto manipulácie sú v rozpore s osobnou dôstojnosťou ľudskej bytosti, s jej celistvosťou a totožnosťou. Nemožno ich teda nijako ospravedlniť, a to ani z hľadiska prípadných blahodarných dôsledkov pre budúce ľudstvo.³³ Treba rešpektovať každú osobu ako takú: v tom spočíva dôstojnosť a právo každej ľudskej bytosti už od jej počiatku.

II. ZÁSAHY DO ĽUDSKÉHO PLODENIA

Pod pojmom "umelé plodenie" alebo "umelé oplodnenie" tu rozumieme rozličné technické postupy zamerané na dosiahnutie ľudského počatia iným spôsobom, než je pohlavné spojenie muža a ženy. Inštrukcia sa zaoberá oplodnením vajíčka v skúmavke (oplodnenie in vitro) a umelým oplodnením prostredníctvom prenesenia spermií, ktoré sa predtým získali, do pohlavných orgánov ženy.

Rozhodujúce hľadisko pre morálne hodnotenie takých techník spočíva v posúdení okolností a dôsledkov, ktoré prinášajú, vzhľadom na nevyhnutné rešpektovanie ľudského zárodku. Zavádzanie umelého oplodnenia in vitro do praxe si vyžiadalo nesmierne množstvo oplodnení a zničenie ľudských embryí. Ešte dnes to zvyčajne u ženy predpokladá hyperovuláciu: odoberajú sa a oplodnia sa viaceré vajíčka a potom ich udržiavajú in vitro počas niekoľkých dní. Zvyčajne nie všetky sa prenášajú do pohlavných orgánov ženy; niektoré zárodky, bežne označované ako "nadpočetné", sa zničia alebo zmrazia. Občas sa niektoré embryá, ktoré sa už zahniezdili v maternici, zničia, a to z rôznych eugenických, ekonomických alebo psychologických dôvodov. Také úmyselné usmrcovanie ľudských bytostí alebo ich používanie na rozličné účely, na úkor ich celistvosti a života, je v rozpore s učením, ktoré sme už pripomenuli v súvislosti s umelým potratom.

Príliš často sa vyskytuje súvis medzi oplodnením in vitro a úmyselným zničením ľudských embryí. To je veľmi dôležité: týmito postupmi, ktoré majú zdanlivo opačný účel, život a smrť sa podrobujú rozhodnutiam človeka, ktorý sa tak sám robí darcom života a smrti podľa svojej vôle. Túto dynamiku násilia a ovládania si nemusia všimnúť ani tí, ktorí ju chcú využiť, no tým sa jej sami podrobujú. Uvedené faktické údaje a chladnú logiku, ktorá ich spája, treba zobrať do úvahy pri morálnom posudzovaní FIVET (oplodnenie v skúmavke a následný prenos embrya - skratka z anglického označenia: fertilization in vitro and embryo transfer). Mentalita umelého potratu, ktorá umožnila tento postup, vedie takto, či chceme, alebo nie, k nadvláde človeka nad životom a smrťou svojich blížnych, čo môže viesť až k radikálnemu eugenizmu.

Takéto zneužívanie zárodkov nás však nezbavuje povinnosti ďalšej a dôkladnej etickej úvahy o samých technikách umelého oplodnenia odhliadnuc, pokiaľ to bude možné, od ničenia embryí získaných in vitro.

Preto sa táto inštrukcia bude zaoberať predovšetkým spornými otázkami, ktoré súvisia s umelým heterológnym oplodnením (II, 1-3),* a následne tými, ktoré sú spojené s umelým homológnym oplodnením (II, 4-6).**

Skôr ako predložíme etický úsudok o každom z nich, budeme uvažovať o princípoch a hodnotách, ktoré podmieňujú morálne hodnotenie každého z uvedených postupov.

A) UMELE HETEROLÓGNE OPLODNENIE

1. Prečo má mať odovzdávanie ľudského života miesto iba v manželstve?

Každá ľudská bytosť má byť vždy prijatá ako Boží dar a požehnanie. Z mravného hľadiska však naozaj zodpovedné odovzdávanie ľudského života vo vzťahu k doteraz nenarodenému dieťaťu musí byť plodom manželstva.

Ľudské plodenie má totiž svoje osobitné znaky vzhľadom na dôstojnosť rodičov a detí: počatie novej osoby, pričom muž a žena spolupracujú s mocou Stvoriteľa, musí byť plodom a znakom vzájomného osobného darovania sa manželov, ich lásky a vernosti.³⁴ Vernosť manželov a ich jednota v manželstve znamená vzájomné rešpektovanie ich práva stať sa otcom a matkou, a to iba prostredníctvom toho druhého.

Dieťa má právo na to, aby bolo počaté, nosené v matkinom lone, prinesené na svet a vychovávané v manželstve: dieťa môže objaviť svoju vlastnú identitu a ľudsky dozrievať iba vďaka istému a uznanému vzťahu k vlastným rodičom.

Rodičia vidia potom v dieťati potvrdenie a završenie svojho vzájomného darovania sa: dieťa je živým obrazom ich lásky, trvalým znakom ich manželskej jednoty, živým a nerozlučným výrazom ich otcovstva a materstva.³⁵

V dôsledku povolania a spoločenskej zodpovednosti človeka ako osoby dobro detí a rodičov prispieva aj k dobru občianskej spoločnosti. Životaschopnosť a rovnováha spoločnosti si vyžadujú, aby deti prichádzali na svet v rodine a aby rodina bola pevne založená na manželstve.

Tradícia Cirkvi a antropologické dôvody uznávajú skutočnosť, že manželstvo a jeho nerozlučná jednota je jediné miesto, ktoré je dôstojné pre skutočne zodpovedné odovzdávanie života.

2. Je umelé heterológne oplodnenie v zhode s dôstojnosťou manželov a s pravdou o manželstve?

Pri FIVET a pri umelom heterológnom oplodnení sa ľudské počatie dosahuje prostredníctvom stretnutia pohlavných buniek, pričom aspoň jeden darca je iný ako manželia, ktorí žijú v manželstve. Umelé heterológne oplodnenie je v rozpore s jednotou manželstva, dôstojnosťou manželov, s vlastným povolaním rodičov a právom dieťaťa, aby bolo počaté a prinesené na svet v manželstve a z manželstva.³⁶

Rešpektovanie jednoty manželstva a manželskej vernosti si vyžaduje, aby sa dieťa počalo v manželstve. Manželský zväzok dáva manželom, objektívnym a neodňateľným spôsobom, výhradné právo stať sa otcom a matkou len skrze toho druhého.³⁷ Použitie pohlavných buniek nejakej tretej osoby, aby boli k dispozícii spermie alebo vajíčko, je porušením vzájomného zväzku manželov a závažným nedostatkom podstatnej vlastnosti manželstva, ktorou je jeho jednota.

Umelé heterológne oplodnenie porušuje aj práva dieťaťa: zbavuje ho synovského vzťahu k svojim pôvodným rodičom a môže byť prekážkou pre dozrievanie jeho osobnej identity. Okrem toho poškodzuje aj spoločné povolanie manželov, ktoré spočíva v otcovstve a materstve: objektívne zbavuje aj manželskú plodnosť jej jednoty a celistvosti; spôsobuje a dáva najavo prerušenie vzťahov medzi genetickým rodičovstvom, rodičovstvom v t'archavosti a výchovnou zodpovednosťou. Takéto narušenie osobných vzťahov v rodine sa prenáša aj na občiansku spoločnosť: to, čo ohrozuje jednotu a stálosť rodiny, je prameňom rozporov, neporiadkov a nespravodlivostí v celom spoločenskom živote.

Tieto dôvody vedú k negatívnemu mravnému úsudku o umelom heterológnom oplodnení: preto je mravne neprijateľné oplodnenie ženy spermiami darcu, ktorý je inou osobou ako jej manžel a oplodnenie vajíčka spermiami manžela, pričom vajíčko nepochádza od jeho manželky. Takisto nemožno morálne ospravedlniť umelé oplodnenie nevydatej ženy, slobodnej alebo vdovy, nech by bol darcom spermíi ktokoľvek.

Pochopiteľnými dôvodmi sú síce túžba po dieťati a láska manželov, ktorí sa chcú vyhnúť ináč neprekonateľnej neplodnosti. Avšak subjektívne dobré úmysly nemôžu uviesť umelé heterológne oplodnenie ani do súladu s objektívnymi a neoddeliteľnými vlastnosťami manželstva, ani do súladu s rešpektovaním práv dieťaťa a manželov.

3. Je mravne dovoľené "náhradné"* materstvo?

Nie je, a to z tých istých dôvodov, ktoré vedú k odmietaniu umelého heterológneho oplodnenia. Odporuje totiž jednote manželstva a dôstojnosti plodenia ľudskej osoby.

Náhradné materstvo je objektívnym popretím záväzkov, ktoré vyplývajú z materskej lásky, manželskej vernosti a zodpovedného materstva. Uráža dôstojnosť a právo dieťaťa, aby bolo počaté, nosené v matkinom lone, prinesené na svet a vychovávané vlastnými rodičmi. Náhradné materstvo prehľbuje, a to na úkor rodín, oddelenie fyzických, psychických a mravných prvkov, na ktorých sa zakladajú rodiny.

B) UMELE HOMOLÓGNE OPLODNENIE

Umelé heterológne oplodnenie sme vyhlásili za neprijateľné. Vzniká otázka, ako treba z morálneho hľadiska hodnotiť postupy umelého homológneho oplodnenia: FIVET a umelé oplodnenie (umelú insemináciu) medzi manželmi. Najprv treba objasniť jednu zásadnú otázku.

4. Aký má byť z morálneho hľadiska vzťah medzi plodením a manželským sexuálnym stykom?

a) Učenie Cirkvi o manželstve a ľudskom plodení potvrdzuje "neoddeliteľné spojenie, ktoré Boh chcel a ktoré človek nesmie porušiť svojou iniciatívou, medzi dvoma významami manželského styku: význam zjednocujúci a význam plodivý (otvorený pre nový život). Manželský úkon totiž už svojou vnútornou štruktúrou jednak spája manželov mimoriadne hlbokým zväzkom, jednak im dáva schopnosť splodiť nové životy, a to podľa zákonov, ktoré patria k vlastnej podstate muža a ženy."³⁸ Tento princíp, založený na prirodzenej povahe manželstva a na vzájomnom súvisi jeho dober, vedie k dobre známym dôsledkom na rovine zodpovedného otcovstva a materstva. "Manželský styk v sebe spája obe tieto podstatné hľadiská, zjednocujúce a plodivé (otvorené pre nový život), a pritom si integrálne zachováva zmysel vzájomnej a opravdivej lásky a jej zameranie na vznešené povolanie človeka k otcovstvu."³⁹

To isté učenie zamerané na súvis medzi významami manželského aktu a dobrami manželstva, objasňuje aj morálny problém umelého homológneho oplodnenia, pretože "nikdy nie je dovolené oddeľovať tieto dve odlišné hľadiská natoľko, aby sa pozitívne vylučoval alebo úmysel plodiť, alebo manželský styk."⁴⁰

Antikonцепcia úmyselne zbavuje manželský akt jeho otvorenosti voči splodeniu nového života, a tak spôsobuje zámerné oddelenie cieľov manželstva. Umelé homológne oplodnenie zamerané na plodenie, ktoré nie je výsledkom osobitného manželského spojenia, objektívne spôsobuje podobné oddelenie dober manželstva od jeho významov.

A preto oplodnenie je dovolené chcené vtedy, keď je výsledkom "manželského úkonu, samého osebe vhodného na splodenie dieťaťa, na ktorý je manželstvo svojou prirodzenosťou zamerané a ktorým sa manželia stávajú jedným telom."⁴¹ Z morálneho hľadiska je však plodenie pozbavené svojej vlastnej dokonalosti vtedy, keď nie je chcené ako výsledok manželského úkonu, totiž ako osobitného gesta manželského zjednotenia.

b) Mravná hodnota vnútorného zväzku medzi dobrami manželstva a významami manželského styku sa zakladá na jednote ľudskej bytosti, jednote, ktorá zahrňuje telo i duchovnú dušu."⁴² Manželcia si vzájomne vyjadrujú svoju osobnú lásku prostredníctvom "reči tela", ktorá v sebe zreteľne spája "manželské významy" a súčasne aj významy rodičovské."⁴³ Manželský sexuálny styk, v ktorom sa manželcia vzájomne darujú, vyjadruje súčasne aj otvorenosť pre dar života: je to akt nerozlučne telesný a duchovný. Manželcia vo svojich telách a prostredníctvom svojich tiel završujú prežívanie manželstva a môžu sa stať otcom a matkou. Aby sa rešpektovala reč tela a jeho prirodzená ušľachtilosť, manželské spojenie má vyjadrovať úctu a ochotu prijať nový život, takže splodenie ľudskej osoby má byť ovocím a završením manželskej lásky. Ľudská bytosť má teda svoj pôvod v splodení, ktoré "súvisí nielen s biologickým, ale aj s duchovným spojením rodičov, zjednotených manželským zväzkom."⁴⁴ Oplodnenie, ktoré nastalo mimo tiel manželov, z toho istého dôvodu zostáva pozbavené významov a hodnôt, ktoré sa vyjadrujú v reči tela a v spojení ľudských osôb.

c) Odovzdávanie ľudskeho života v súlade s dôstojnosťou osoby je možné iba vtedy, keď sa rešpektuje zväzok, ktorý existuje medzi významami manželského aktu, a keď sa rešpektuje jednota ľudskej bytosti. Pre svoj jedinečný a neopakovateľný pôvod sa má dieťa rešpektovať a uznávať ako rovnocenné v osobnej dôstojnosti s tými, čo mu dávajú život. Ľudská osoba má byť prijatá v znamení jednoty a lásky svojich rodičov. Splodenie dieťaťa preto musí byť ovocím vzájomného

sebadarovania,⁴⁵ čo sa uskutočňuje v manželskom spojení, v ktorom manželia spolupracujú ako služobníci, a nie ako zvrchovaní páni, na diele Boha Stvoriteľa, ktorý je Láska.⁴⁶

Pôvod ľudskej osoby je v skutočnosti výsledkom vzájomného darovania sa. Počaté dieťa má byť preto ovocím lásky svojich rodičov. Nemožno ho chcieť ani chápať ako výsledok zásahu lekárskeho a biologických techník, čo by znamenalo znížiť ho natoľko, že by stal jednoduchým predmetom vedeckej technológie. Nikto nesmie podriaďovať príchod dieťaťa na svet podmienkam technickej účinnosti, ktoré sa hodnotia podľa kritérií kontroly a ovládania.

Mravná závažnosť zväzku, ktorý existuje medzi významami manželského styku a dobrami manželstva, jednota ľudskej bytosti a dôstojnosť jej pôvodu si vyžadujú, aby splodenie ľudskej osoby bolo ovocím osobitného úkonu manželskej lásky. Úzky súvis, ktorý je medzi odovzdávaním života a manželským spojením, sa preto javí ako veľmi dôležitý z antropologického a mravného hľadiska a objasňuje tak aj stanovisko Učiteľského úradu Cirkvi k umelému homológnemu oplodneniu.

5. Je z morálneho hľadiska dovolené homológne oplodnenie in vitro?

Odpoveď na túto otázku úzko súvisí s uvedenými princípmi. Pravdaže, nemožno prehliadať oprávnené túžby neplodných manželov. Pre niektorých z nich sa homológne FIVET javí ako jediný prostriedok na to, aby mali dieťa, po ktorom úprimne túžia. Vzniká otázka, či v takýchto situáciách nestačí manželský život vo svojom celku na zaistenie primeranej dôstojnosti ľudskeho plodenia. Uznáva sa, že FIVET celkom iste nemôže nahradiť manželské styky⁴⁷ a nemožno ho uprednostňovať vzhľadom na možné riziká pre dieťa a na nepríjemnosť celého postupu v porovnaní so špecifickými úkonmi manželského spojenia. Avšak sa pýtame, či v prípade, keď je nemožné iným spôsobom prekonať neplodnosť, ktorá je príčinou utrpenia, možno považovať homológne oplodnenie in vitro za pomoc, ak nie priam za terapiu, pre ktorú by bolo možné pripustiť mravnú dovolenosť.

Túžba mať dieťa - alebo aspoň otvorenosť pre odovzdávanie života - je z morálneho hľadiska nevyhnutnou požiadavkou pre zodpovedné ľudské plodenie. Tento dobrý úmysel však nestačí na to, aby sa mohlo zaujať kladné morálne stanovisko k oplodneniu in vitro u manželov. Techniku FIVET treba posudzovať samu osebe a nemožno zmeniť jej definitívne morálne hodnotenie ani z hľadiska manželského života ako celku, do ktorého sa táto technika zasadzuje, ani z hľadiska manželských stykov, ktoré jej môžu predchádzať alebo nasledovať po nej. ⁴⁸

Už sa poukázalo na to, že za okolností, v ktorých sa obyčajne robí, technika FIVET predpokladá zničenie ľudských bytostí. Je to skutočnosť, ktorá je proti už spomenutému učeniu o neprípustnosti umelého potratu.⁴⁹ Ale aj prípade, že by sa poskytli všetky záruky na vylúčenie smrti ľudských embryí, pri homológnom FIVET dochádza k oddeleniu úkonov, ktoré sú zamerané na odovzdávanie ľudskeho života prostredníctvom manželského spojenia. Z tohto dôvodu treba tiež zobrať do úvahy vlastnú povahu homológneho FIVET, a to bez ohľadu na jeho súvis s umelým potratom.

Homológne FIVET sa uskutočňuje mimo tela manželov, a to prostredníctvom tretích osôb, od schopnosti a technickej činnosti ktorých závisí úspech postupu. Tento spôsob umelého oplodnenia vydáva život a totožnosť zárodka do moci lekárov a biológov a zavádza moc techniky nad pôvodom a osudom ľudskej osoby. Taký vzťah nadvlády sám osebe protirečí dôstojnosti a rovnoprávnosti, ktoré majú byť rovnaké pre rodičov i pre deti.

Počatie in vitro je výsledkom technickej činnosti, ktorá usmerňuje oplodnenie. Také oplodnenie nie je teda ani fakticky dosiahnuté, ani pozitívne chcené ako prejav a ovocie osobitného manželského spojenia. Preto pri homológnom FIVET, aj keď o ňom uvažujeme v kontexte skutočne existujúcich manželských pohlavných stykov, splodenie ľudskej osoby je objektívne pozbavené tej dokonalosti, ktorá je jej vlastná: totiž, že má byť výsledkom a plodom manželského aktu, pri ktorom manželia môžu "spolupracovať s Bohom pri darovaní života novej osobe".⁵⁰

Tieto dôvody nám umožňujú pochopiť, prečo sa vlastne prejav manželskej lásky v učení Cirkvi považuje za jediný spôsob, ktorý je dôstojný pre odovzdávanie ľudskeho života. Z tých istých dôvodov takzvaný "jednoduchý prípad", t. j. jedna procedúra homológneho FIVET, pri ktorej by sa

vylúčil akýkoľvek kompromis s potratovou praxou zničenia zárodkov a s masturbáciou, z mravného hľadiska zostáva nedovolenou technikou, pretože odovzdávanie ľudského života pozbavuje dôstojnosti, ktorá je mu vlastná a prirodzená.

Homológne FIVET určite nie je zaťažené všetkými tými negatívnymi etickými prípravkami, s ktorými sa možno stretnúť pri mimomanželskom plodení. Rodina a manželstvo sú aj naďalej najvhodnejším prostredím, v ktorom deti prichádzajú na svet a dostávajú výchovu. Avšak, v zhode s tradičným učením, ktoré sa týka dobier manželstva a dôstojnosti ľudskej osoby, Cirkev je z morálneho hľadiska proti homológnemu oplodneniu in vitro. Táto technika je nedovolená sama osebe a protirečí dôstojnosti odovzdávania ľudského života a manželského spojenia, ato aj vtedy, keď sa urobí všetko, aby sa vylúčila smrť ľudského zárodka.

Hoci nemožno súhlasiť so spôsobom, ktorým sa dosahuje ľudské počatie pri FIVET, každé dieťa, ktoré prichádza na svet, má byť prijaté ako živý dar Božej dobroty a má byť vychovávané s láskou.

6. Ako treba z morálneho hľadiska hodnotiť umelé homológne oplodnenie?

Umelé homológne oplodnenie (umelá homológna inseminácia) v rámci manželstva je neprípustné, okrem prípadu, keď technický prostriedok nenahrádza manželský styk, ale uľahčuje ho a pomáha mu, aby dosiahol svoj prirodzený cieľ.

Učiteľský úrad Cirkvi už jasne vyjadril svoj postoj k tejto téme.⁵¹ Tento postoj nie je iba výrazom zvláštnych historických okolností, ale sa zakladá na učení Cirkvi o otázke súvislosti medzi manželským spojením a odovzdávaním života, a na úvahe o osobnej povahe manželského aktu a ľudského plodenia. "Manželský styk, svojou prirodzenou štruktúrou, je osobným úkonom, súčasťou a bezprostrednou spoluprácou manželov, ktorá je výrazom vzájomného darovania sa, a to pre tú istú povahu konajúcich a vlastnosti aktu. Podľa slov Svätého písma toto vzájomné darovanie sa je prejavom spojenia v jednom tele".⁵² Mravné svedomie sa preto "nevyhnutne nestavia proti používaniu takých umelých prostriedkov, ktoré sú jednoznačne určené či už na uľahčenie prirodzeného styku, alebo na zabezpečenie toho, že sa dosiahne vlastný cieľ prirodzeného styku, ktorý sa uskutočňuje normálnym spôsobom." ⁵³

Keď technický prostriedok uľahčuje manželský pohlavný styk alebo mu pomáha, aby dosiahol svoje prirodzené ciele, z morálneho hľadiska môže byť prijateľný. A opačne, keď taký zásah nahrádza manželský styk, je z morálneho hľadiska nedovolený.

Umelé oplodnenie (inseminácia) ako náhrada manželského sexuálneho styku je zakázané, pretože pri ňom dochádza k úmyselnému oddeleniu dvoch významov manželského aktu. Masturbácia, ktorou sa zvyčajne získavajú spermie, je ďalším znakom tohto oddelenia. Aj keď sa masturbácia požaduje za účelom oplodnenia, gesto ako také zostáva pozbavené svojho zjednocovacieho významu: "Chýba mu... sexuálny styk, ktorý vyžaduje mravný poriadok; ten styk, ktorým sa uskutočňuje úplný zmysel vzájomného darovania sa a odovzdávania ľudského života v atmosfére opravdivej lásky" ⁵⁴

7. Aké morálne kritérium možno navrhnúť pre lekárske zásahy do procesov ľudského plodenia?

Lekársky zásah netreba hodnotiť iba z pohľadu na jeho technickú stránku, ale, a predovšetkým, vzhľadom na jeho cieľ, ktorým je dobro ľudí a ich telesné a duševné zdravie. Morálne kritériá pre lekárske zásahy do procesov ľudského plodenia sa odvodzujú z dôstojnosti človeka ako osoby, z jeho sexuality a jeho pôvodu.

Medicína, ktorá chce slúžiť celkovému dobru človeka, musí rešpektovať osobitné hodnoty ľudskej sexuality.⁵⁵ Lekár je v službách človeka a odovzdávania ľudského života: nemá poverenie disponovať nimi, ani o nich rozhodovať. Lekársky zásah rešpektuje dôstojnosť ľudí vtedy, keď chce pomôcť manželskému pohlavnému styku tak, aby sa uľahčilo jeho zavŕšenie alebo aby mohol dosiahnuť svoj cieľ, keď sa už normálne uskutočnil.⁵⁶

Naproti tomu niekedy sa stáva, že lekársky zákrok po technickej stránke nahradí manželský styk. Cieľom zákroku je oplodnenie, ktoré však nie je ani výsledkom, ani ovocím manželského styku. V takom prípade lekársky výkon nestojí v službách manželského spojenia, ako by mal, ale si nárokuje stvoriteľskú funkciu, a tak protirečí dôstojnosti a neodňateľným právam manželov i nenarodeného dieťaťa.

Humanizácia medicíny, ktorá sa dnes tak naliehavo požaduje od všetkých, si nárokuje rešpektovať dôstojnosť ľudskej osoby po každej stránke. Osobitne to má platiť pre úkon a okamih, keď manželia odovzdávajú život novej osobe. Je preto logické obrátiť sa aj na katolíckych lekárov a výskumných pracovníkov s naliehavou výzvou, aby vydávali príkladné svedectvo pri nevyhnutnom rešpektovaní ľudského embrya a dôstojnosti odovzdávania života.

Lekári a zdravotnícky personál katolíckych nemocníc a kliník sú osobitným spôsobom pozvaní, aby čestne zachovávali prijaté morálne záväzky, ktoré sú často obsiahnuté už aj v stanovách. Zodpovední vedúci pracovníci týchto katolíckych nemocníc a kliník, ktorými sú často rehoľníci, majú úzkostlivo dbať o to, aby sa zaistilo a podporovalo starostlivé zachovávanie mravných noriem, ktoré pripomína táto inštrukcia.

8. Utrpenie pre manželskú neplodnosť

Utrpenie manželov, ktorí nemôžu mať deti alebo sa obávajú, že privedú na svet postihnuté dieťa, je utrpenie, ktoré majú všetci chápať a primerane hodnotiť.

Túžba mať dieťa je zo strany rodičov prirodzená: ňou sa vyjadruje povolanie do otcovstva a materstva, ktoré je zapísané do manželskej lásky. Táto túžba môže byť ešte silnejšia, keď je manželská dvojica postihnutá neplodnosťou, ktorá sa ukazuje ako nevyliciteľná. Avšak manželstvo nedáva manželom právo mať dieťa, ale iba právo na tie prirodzené úkony, ktoré samy osebe sú zamerané na plodenie.⁵⁷

Skutočné a vlastné právo na dieťa by totiž bolo v rozpore s jeho dôstojnosťou a prirodzenosťou. Dieťa nie je nejaká vec, na ktorú máme nárok, a nemožno ho ani pokladať za predmet vlastníctva: dieťa je skôr dar, "ten najväčší dar",⁵⁸ ktorý manželia dostávajú bez akýchkoľvek zásluh. Je to súčasne aj živé svedectvo vzájomného darovania sa jeho rodičov. Z tohto dôvodu dieťa má právo ako sa už zdôraznilo - na to, aby bolo plodom osobitného úkonu manželskej lásky svojich rodičov, a tiež právo na to, aby bolo rešpektované ako osoba od okamihu svojho počatia.

Napriek tomu však neplodnosť, nech by jej príčina a prognóza bola akákoľvek, je zaiste tvrdou skúškou. Spoločenstvo veriacich je povolané, aby pomáhalo chápať a zmierňovať utrpenie tých, ktorí nemôžu uskutočniť svoju oprávnenú túžbu stať sa matkou a otcom. Manželia, ktorí sa nachádzajú v týchto bolestných situáciách, sú povolaní, aby v nich objavili možnosť osobitne sa zúčastniť na Kristovom kríži, prameni duchovnej plodnosti. Neplodné manželské páry nemajú zabúdať, že "manželský život nestráca svoju hodnotu ani vtedy, keď splodiť dieťa nie je možné. Telesná neplodnosť tak skutočne môže byť pre manželov príležitosťou, aby poskytl iné dôležité služby pre ľudí, ako napríklad adopcia, rozličné formy výchovnej činnosti, pomoc iným rodinám, chudobným alebo hendikepovaným deťom."⁵⁹

Mnohí výskumní pracovníci sú zapojení do zápasu proti neplodnosti. Niektorí z nich dosiahli výsledky, ktoré sa predtým ukazovali ako nedosiahnuteľné, pričom v plnej miere rešpektovali dôstojnosť odovzdávania ľudského života. Preto povzbudzujeme vedcov, aby pokračovali vo svojich výskumoch zameraných na prevenciu a liečbu neplodnosti, a to tak, aby sterilné manželské dvojice mohli plodiť, pričom by rešpektovali svoju osobnú dôstojnosť i dôstojnosť ešte nenarodeného dieťaťa.

III. MORÁLKA A OBČIANSKE PRÁVO

Mravné hodnoty a záväzky, ktoré občianske zákonodarstvo musí rešpektovať a postihovať v tejto oblasti

Neodňateľné právo na život pre každú nevinnú ľudskú bytosť, práva rodiny a manželstva predstavujú základné mravné hodnoty, pretože sa týkajú prirodzeného stavu a povolania človeka ako osoby. Súčasne sú to aj základné prvky občianskej spoločnosti a jej poriadku.

Z tohto dôvodu nové technologické možnosti, ktoré sa objavili na poli biológie a medicíny, si vyžadujú zásah zo strany politických a legislatívnych predstaviteľov, pretože nekontrolované používanie týchto techník by občianskej spoločnosti mohlo spôsobiť nepredvídateľné a škodlivé dôsledky. Na rešpektovanie osobných práv a verejného poriadku nestačí odporúčať, aby sa každý riadil podľa vlastného svedomia a výskumní pracovníci podľa noriem, ktoré si sami určia. Keby zákonodarca, zodpovedný za spoločné dobro, prestal bedliť, mohol by prísť o svoje prednostné práva zo strany výskumných pracovníkov, ktorí by chceli ovládať ľudstvo v mene biologických objavov a predpokladaných procesov "zlepšovania", ktoré by s nimi mohli súvisieť. Na tomto podklade by sa dal ospravedlniť "eugenizmus" i rôzne spôsoby diskriminácie medzi ľuďmi. To by však bolo násilím a závažným porušením rovnoprávnosti, dôstojnosti a základných práv človeka.

Zásah politickej moci musí vychádzať z racionálnych princípov, ktoré riadia vzťahy medzi občianskym a mravným zákonom. Občiansky zákon má zabezpečiť spoločné dobro ľudí, a to prostredníctvom uznania a obrany základných práv, upevňovaním pokoja a verejnej mravnosti.⁶⁰ Občiansky zákon nemôže nahradiť svedomie v žiadnej oblasti života, ani nemôže diktovať normy, ktoré by presahovali jeho kompetenciu. Občiansky zákon však niekedy, vzhľadom na verejný poriadok, musí tolerovať to, čo nemôže zakázať bez toho, že by sa tým nespôsobila ešte väčšia škoda. Avšak občianska spoločnosť a politická moc musia uznávať a rešpektovať ľudské práva, ktoré sú neodňateľné. Tieto práva totiž nezávisia ani od jednotlivcov, ani od rodičov a rovnako nie sú ani nejakým ústupkom zo strany spoločnosti a štátu: patria k ľudskej prirodzenosti a sú neoddeliteľné od ľudskej osoby, a to pre stvoriteľský úkon, v ktorom pramení pôvod danej osoby.

V tejto súvislosti treba z takých základných práv pripomenúť: a) právo na život a telesnú neporušenosť pre každú ľudskú bytosť od okamihu počatia až po prirodzenú smrť; b) práva rodiny a manželstva ako inštitúcie a v tejto súvislosti právo dieťaťa na počatie, narodenie a výchovu zo strany svojich rodičov. Každý z týchto dvoch okruhov si vyžaduje, aby sme mu aj tu venovali viac pozornosti.

V rozličných štátoch niektoré zákony povolili priame usmrtenie nevinných bytostí: v okamihu, keď nejaký pozitívny zákon pozbavuje určitú kategóriu ľudských bytostí ochrany, ktorú im občianske zákonodarstvo musí poskytnúť, štát popiera rovnoprávnosť všetkých pred zákonom. Keď štát nepoužíva svoju moc na ochranu práv každého občana, a osobitne toho, kto je najslabší, podkopáva tým samy základy právneho štátu. V dôsledku toho predstavitelia politickej moci nemôžu súhlasiť s tým, aby ľudské bytosti prichádzali na svet prostredníctvom takých postupov, ktoré by ich vystavovali závažným rizikám, ako sme to spomenuli vyššie. Keby pozitívny zákon a politická moc prípadne uznali za dovolené techniky umelého odovzdávania života a pokusy, ktoré sú s nimi spojené, ešte viac by zväčšili prielom, spôsobený legalizáciou potratu.

Ako dôsledok rešpektovania a ochrany, ktoré majú byť zabezpečené doteraz nenarodenému dieťaťu od okamihu jeho počatia, zákon by mal stanoviť primerané trestné opatrenia za každé úmyselné porušenie jeho práv. Zákon nesmie tolerovať - ale má výslovne zakázať - , aby sa s ľudskými bytosťami, hoci sú iba v embryonálnom štádiu, zachádzalo ako s pokusnými predmetmi, ktoré možno mrzačiť alebo priamo zničiť pod zámienkou, že sú zbytočné alebo neschopné normálneho vývoja.

Politická moc má povinnosť zabezpečiť rodine ako inštitúcii, na ktorej je založená celá spoločnosť, právnu ochranu, na čo má rodina právo. Politická moc má byť tiež v službách rodiny, pretože má slúžiť občanom ako osobám.

Občiansky zákon nemôže schvaľovať také techniky umelého oplodnenia, ktoré prinášajú výhody tretej strane (lekári, biológovia, ekonomické alebo mocenské záujmy), ale odoberajú to, čo predstavuje neodňateľné právo na vzťah medzi manželmi. Z tohto dôvodu občiansky zákon nemôže legalizovať darovanie pohlavných buniek medzi osobami, ktoré nežijú v právoplatnom manželstve. Zákonodárstvo musí okrem toho zakázať, a to na ochranu rodiny, čo je nakoniec jeho povinnosťou, banky ľudských embryí, oplodnenie (insemináciu) post mortem a "náhradné materstvo".

Súčasťou povinností verejnej moci je postupovať takým spôsobom, aby sa občiansky zákon riadil podľa základných noriem mravného zákona v tom, čo sa týka ľudských práv, ľudského života a rodiny. Politici by sa mali usilovať, aby získali svojím vplyvom na verejnú mienku v takých základných bodoch čo najširší spoločenský súhlas a aby ho upevnili tam, kde by hrozilo nebezpečenstvo jeho oslabenia.

V mnohých krajinách legalizovanie potratu a právna zhovievavosť k nemanželským dvojiciam sťažujú rešpektovanie základných práv, na ktoré poukazuje táto inštrukcia. Dúfame, že štáty si nezoberú na seba zodpovednosť za ešte ďalšie zhoršenie týchto nespravodlivých a pre spoločnosť zničujúcich podmienok. Radšej dúfame a vyzývame, aby si národy a štáty uvedomili všetky kultúrne, ideologické a politické dôsledky, súvisiace s technikami umelého oplodnenia a aby vedeli nájsť potrebnú múdrosť a odvahu na prijatie spravodlivejších zákonov, ktoré budú viac rešpektovať ľudský život a rodinu.

V tomto období podľa názoru mnohých ľudí občianske zákonodarstvo početných štátov neprávom povoľuje určité postupy. Ukazuje sa ako neschopné zabezpečiť takú morálku, ktorá je v súlade s prirodzenými požiadavkami ľudskej osoby a s "nepísanými zákonmi", ktoré Stvoriteľ vložil do ľudského srdca. Všetci ľudia dobrej vôle sa musia zasadzovať, osobitne vo svojom pracovnom prostredí a pri uplatňovaní svojich občianskych práv, o reformu tých občianskych zákonov, ktoré sú z morálneho hľadiska neprijateľné, a o zmenu nedovolených postupov. Okrem toho sa voči takým zákonom musia uplatňovať a uznávať aj "výhrady vo svedomí." Hnutie pasívneho odporu voči uzákoneniu takých postupov, ktoré sú zamerané proti ľudskému životu a dôstojnosti človeka, čoraz naliehavejšie preniká do mravného vedomia mnohých ľudí, najmä odborníkov na biológiu a medicínu.

ZÁVER

Rozšírenie technológií umožňujúcich zásah do procesov ľudského plodenia prináša so sebou mimoriadne závažné morálne problémy, ktoré súvisia s nevyhnutným rešpektovaním ľudskej bytosti už od jej počatia a s dôstojnosťou človeka ako osoby, jeho sexuality a odovzdávania života.

Kongregácia pre vieroučné otázky plní týmto dokumentom svoje poslanie, ktoré spočíva v prehlbovaní a v obrane učenia Cirkvi v tejto veľmi závažnej oblasti. Súčasne sa obracia s naliehavou výzvou na všetkých, ktorí vďaka svojmu postaveniu a záväzkom môžu kladne vplývať, aby sa v rodine a spoločnosti zabezpečilo nevyhnutné rešpektovanie života a lásky. Týka sa to predovšetkým tých, čo sú zodpovední za formovanie svedomia a verejnej mienky, vedcov a zdravotníckych pracovníkov, právnikov a politikov. Kongregácia dúfa, že všetci si uvedomia nezlučiteľnosť, ktorá existuje medzi uznaním dôstojnosti ľudskej osoby a pohrdaním životom a láskou, medzi vierou v živého Boha a nárokom chcieť svojvoľne rozhodovať o pôvode a ďalšom osude ľudskej bytosti.

Kongregácia pre vieroučné otázky sa obracia s dôvernou výzvou a povzbudením najmä na teológov, a predovšetkým na odborníkov v morálnej teológii, aby prehlbovali a veriacim stále viac sprístupňovali obsah náuky Učiteľského úradu Cirkvi z pohľadu zdravej antropológie, a to v oblasti sexuality a manželstva s nevyhnutným interdisciplinárnym prístupom. Tak bude možné stále lepšie chápať dôvody a platnosť tohto učenia. Božia Cirkev bráni človeka pred zneužívaním jeho vlastnej moci a pripomína mu dôvody jeho skutočnej vznešenosti. Iba týmto spôsobom sa dá zabezpečiť budúcim ľudským generáciám možnosť žiť a milovať s takou dôstojnosťou a slobodou, aké vyplývajú z úcty k pravde. Presné návody, ktoré predkladá táto inštrukcia, nechcú totiž zastaviť intenzívne úvahy o danej problematike, ale skôr chcú ich znovu podnietiť, a to v neodvolateľnej vernosti k učeniu Cirkvi.

Vo svetle pravdy o dare ľudského života a o morálnych princípoch, ktoré z toho vyplývajú, každý je pozvaný, aby v okruhu svojej vlastnej zodpovednosti konal ako milosrdný Samaritán a aby aj toho najmenšieho človeka uznal za svojho bližneho (porov. Lk 10, 29-37). Práve tu Kristove slová nachádzajú novú a mimoriadne silnú odozvu: "Čokoľvek ste urobili jednému z týchto mojich najmenších bratov, mne ste urobili" (Mt 25, 40).

Svätý Otec Ján Pavol II. na audiencii, na ktorej prijal nižšie podpísaného prefekta, a po plenárnom zasadnutí tejto kongregácie, schválil túto inštrukciu a nariadil, aby sa zverejnila.

V Ríme, v sídle Kongregácie pre vieroučné otázky, 22. februára 1987, na sviatok Katedry svätého apoštola Petra.

Kardinál Jozef RATZINGER

Prefekt

+ Alberto BOVONE Titulárny arcibiskup Cézarey v Numídií

Sekretár

* Termíny "zygota", "pre-embryo", "embryo" a "fetus" môžu z biologického hľadiska poukazovať na nasledujúce vývojové štádiá ľudskej bytosti. Táto inštrukcia používa uvedené termíny voľným spôsobom, pričom im pripisuje tú istú etickú dôležitosť na označenie výsledku ľudského plodenia, či už schopného, alebo neschopného samostatného života, a to od prvého okamihu jeho existencie až po narodenie. Dôvod tohoto používania vyplýva z textu (porov. I, 1).

1 Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom LXXXI. kongresu Talianskej spoločnosti pre internú medicínu a LXXXII. kongresu Talianskej spoločnosti pre všeobecnú chirurgiu, 27. októbra 1980: AAS 72 (1980), 1126.

2 Pavol VI., Príhovor k účastníkom Generálneho zhromaždenia Organizácie spojených národov, 4. októbra 1965: AAS 57 (1965), 878; Encyklika *Populorum Progressio*, č. 13: AAS 59 (1967), 263.

3 Pavol VI., Homília počas svätej omše na záver Svätého roka, 25. decembra 1975: AAS 68 (1976), 145; Ján Pavol II., Encyklika *Dives in misericordia*, 30: AAS 72 (1980), 1224.

4 Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 390.

5 Porov. Deklarácia *Dignitatis humanae*, č. 2.

6 Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 22; Ján Pavol II., Encyklika *Redemptor hominis*, č. 8: AAS 71 (1979), 270-272.

7 Porov. Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 35.

8 Past. konšt. *Gaudium et spes* 15. Porov. tiež Pavol VI., Encyklika *Populorum progressio*, č. 20: AAS 59 (1967), 267; Ján Pavol II., Encyklika *Redemptor hominis*, č. 15: AAS 71 (1979), 286-289; Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, č. 8: AAS 74 (1982), 89.

9 Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, č. 11: AAS 74 (1982), 92.

10 Porov. Pavol VI., Encyklika *Humanae vitae*, č. 10: AAS 60 (1968), 487- 488.

11 Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 393.

12 Porov. Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, č. 11: AAS 74 (1982), 91-92; porov. tiež Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 50.

13 Kongregácia pre vieroučné otázky, Vyhlásenie o umelom potrate, č. 9: AAS 66 (1974), 736-737.

14 Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 390.

15 Ján XXIII., Encyklika *Mater et magistra*, č. III: AAS 53 (1961), 447.

16 Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 24.

17 Porov. Pius XII., Encyklika *Humani generis*: AAS 42 (1950), 575; Pavol VI., *Professio fidei*: AAS 60 (1968), 436.

18 Ján XXIII., Encyklika *Mater et magistra*, III: AAS 53 (1961), 447; porov. Ján Pavol II., Príhovor ku kňazom - účastníkom študijného seminára "O zodpovednom odovzdaní života", 17. septembra 1983: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, VI, 2 (1983), 562: "Na počiatku každej ľudskej osoby stojí stvoriteľský Boží čin: nikto nedostáva život iba náhodou; každý človek je vždy prejavom Božej stvoriteľskej lásky."

19 Porov. Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 24.

20 Porov. Pius XII., Príhovor k Združeniu lekárov a biológov "Sv. Lukáša", 12. novembra 1944: Príhovory a rozhlasové posolstvá VI. (1944-1945), 191-192.

21 Porov. Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 50.

22 Porov. Tamže, č. 51: "Preto, keď ide o zosúladenie manželskej lásky so zodpovedným odovzdávaním života, mravný charakter vzťahu nezávisí len od úprimného úmyslu a posúdenia motívov, ale je podmienený objektívnymi kritériami. Tieto kritériá majú svoj základ v samotnej prirodzenosti ľudskej osoby a v jej činoch a sú zamerané na to, aby v kontexte pravej lásky udržiavali celostný zmysel vzájomného sebadarovania a odovzdávania ľudského života,"

23 Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 51.

24 Svätá Stolica, Charta práv rodiny, čl. 4: *L'Osservatore Romano*, 25. novembra 1983.

25 Kongregácia pre vieroučné otázky, Vyhlásenie o umelom potrate, 12-13: AAS 66 (1974), 738.

* Zygota je bunka, ktorá vzniká splynutím dvoch gamét, (Gaméta = pohlavná bunka - pozn. prekladateľa).

26 Porov. Pavol VI., Príhovor k účastníkom XXII. národného kongresu talianskych katolíckych právnikov, 9. decembra 1972: AAS 64 (1972), 777.

27 Skutočné rešpektovanie ľudských bytostí a úprimnosť liečebných úmyslov si vyžadujú, aby sa bezpodmienečne vylúčili nadmerné riziká. To znamená, že lekár "musí starostlivo posúdiť najmä prípadné negatívne dôsledky, ktoré môže mať nevyhnutné použitie určitej vyšetrovacej techniky na zárodok a musí vylúčiť použitie takých diagnostických postupov, ktoré nedávajú dostatočné záruky na ich čestný cieľ a zásadnú neškodnosť. A keď, ako sa to často stáva pri ľudských rozhodovaniach, bude nutné podstúpiť určité riziko, lekár má urobiť všetko, aby potvrdil, že riziko bude vyvážené skutočnou naliehavosťou diagnózy a dôležitosťou výsledkov, ktoré ňou možno získať v prospech samého zárodka." (Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom konferencie "Hnutie ta život", 3. decembra 1982: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V, 3 [1982], 1512). Toto upresnenie "nadmerného rizika" treba mať na mysli aj v nasledujúcich častiach tejto inštrukcie, a to zakaždým, keď sa používa tento termín.

28 Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 392.

* Keďže termíny "výskum" a "pokus" sa často používajú rovnocenným a vzájomne zástupným spôsobom, považujeme za potrebné spresniť ich význam v tomto dokumente.

1) Ako výskum sa chápe akýkoľvek induktívno-deduktívny postup, ktorý je zameraný na systematické pozorovanie určitého javu ľudskej oblasti alebo na potvrdenie hypotézy vyplývajúcej z predchádzajúcich pozorovaní.

2) Ako pokus sa chápe akýkoľvek výskum, v ktorom ľudská bytosť (v rôznych štádiách svojej existencie: zárodok, plod, dieťa alebo dospelý) predstavuje objekt, prostredníctvom ktorého alebo na ktorom sa zamýšľa potvrdiť účinok, v danom okamihu neznámy alebo ešte nedostatočne známy, určitého postupu (napr. farmakologického, teratogénneho, chirurgického a pod.).

29 Porov. Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom stretnutia Pápežskej akadémie vied, 23. októbra 1982: AAS 75 (1983), 37: "Výslovným a formálnym spôsobom odsudzujem pokusné manipulácie, ktoré sa robia na ľudskom zárodku, pretože ľudská bytosť, od okamihu svojho počatia až po smrť, nesmie byť zneužívaná zo žiadneho dôvodu."

30 Svätá Stolica, Charta práv rodiny, čl. 4b: L'Osservatore Romano, 25. novembra 1983

31 Porov. Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom konferencie "Hnutie a život", 3. decembra 1982: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, V, 3 (1982), 1511: "Každá forma experimentovania s plodom, ktorá by mohla poškodiť jeho celistvosť alebo zhoršiť jeho podmienky, je neprijateľná, okrem situácie, keď ide o krajný pokus, ako ho zachrániť pred smrťou." Posvätná kongregácia pre vieroučné otázky, Vyhlásenie o eutanázii, 4: AAS 72 (1980), 550: "Pri chýbaní iných liečebných možností a so súhlasom chorého je dovolené použiť prostriedky, ktoré má k dispozícii najmodernejšia medicína, aj keď sú ešte len v experimentálnom štádiu a ich použitie nie je pozbavené určitého rizika."

32 Nikto si, skôr ako by začal existovať, nemôže nárokovať subjektívne právo, aby začal existovať. Jednako je však oprávnené uznať právo dieťaťa, aby malo ľudský pôvod v plnom zmysle slova, a to prostredníctvom počatia, ktoré je v súlade s osobnou prirodzenosťou ľudskej bytosti. Život je dar, s ktorým sa musí dôstojne zaobchádzať, a to jednak zo strany subjektu, ktorý ho dostáva, ako aj zo strany subjektov, ktoré ho odovzdávajú. Toto upresnenie treba mať na mysli aj vtedy, keď sa bude hovoriť o umelom ľudskom oplodnení.

33 Porov. Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 391.

* Inštrukcia pod pomenovaním umelé heterológne plodenie alebo oplodnenie rozumie techniky, ktoré sú zamerané na dosiahnutie ľudského počatia umelým spôsobom, pričom sa používajú

pohlavné bunky pochádzajúce aspoň od jedného darcu odlišného od manželov, ktorí žijú v manželstve. Rozlišujú sa dva typy takých techník:

a) Heterológne FIVET: technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom in vitro stretnutia pohlavných buniek, získaných aspoň od jedného darcu, odlišného od dvoch manželov, ktorí žijú v manželstve.

b) Umelé heterológne oplodnenie (umelá heterológna inseminácia): technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom prenosu spermií do pohlavných orgánov ženy, pričom sa spermie získali predtým od darcu, ktorý je iný než manžel.

** Inštrukcia pod pomenovaním umelé homológne plodenie alebo oplodnenie rozumie techniku, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia, pričom sa používajú pohlavné bunky dvoch manželov, ktorí žijú v manželstve. Umelé homológne oplodnenie sa môže uskutočniť prostredníctvom dvoch odlišných postupov:

a) Homológne FIVET: technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom in vitro stretnutia pohlavných buniek manželov, ktorí žijú v manželstve.

b) Umelé homológne oplodnenie (umelá homológna inseminácia): technika, ktorá je zameraná na dosiahnutie ľudského počatia prostredníctvom prenosu spermií do pohlavných orgánov vydatej ženy, pričom sa spermie získali predtým od manžela.

34 Porov. Past. konšt. Gaudium et spes, č. 50.

35 Porov. Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia Familiaris consortio, č. 14: AAS 74 (1982), 96.

36 Porov. Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 559. Podľa plánu Stvoriteľa "muž opustí svojho otca i svoju matku a prilipne k svojej manželke a budú jedným telom." (Gn 2,24) Jednota manželstva, spojená s poriadkom stvorenia, je pravda, ktorá je prijateľná aj pre prirodzený rozum. Tradícia a Učiteľský úrad Cirkvi sa často odvolávajú na knihu Genesis, a to jednak priamo, jednak prostredníctvom odkazov Nového zákona, ktoré sa na ňu vzťahujú: Mt 19,4-6; Mk 10, 5-8; Ef 5, 31. Porov. Atenagoras, Legatio pro christianis, 33: PG 6, 965-967; Sv. Ján Chryzostom, In Matthaem homiliae, LXII., 19, 1: PG 58, 597; Sv. Lev Veľký, Epist. ad Rusticum, 4: PL 54, 1204; Inocent III., Epist. Gaudemus in Domino: DS 778; II. Lyonský koncil, IV. sess.: DS 860; Tridentický koncil, XXIV. sess.: DS 1798. 1802; Lev XIII., Encyklika Arcanum divinae sapientiae: AAS 12 (1879-80), 388-391; Pius XI., Encyklika Casti Connubii: AAS 22 (1930), 546-547; II. Vatikánsky koncil, Past. konšt. Gaudium et spes, č. 48; Ján Pavol II., Apoš. exhor. Familiaris consortio, č. 19: AAS 74 (1982), 101-102; CIC, kán. 1056.

37 Porov. Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 560; Príhovor k účastníčkam Združenia talianskych katolíckych pôrodných asistentiek, 29. októbra 1951: AAS 43 (1951), 850; CIC, kán. 1134.

* Inštrukcia pod pomenovaním "náhradná matka" chápe:

a) tehotnú ženu, ktorá nosí zárodok, prenesený do jej maternice a geneticky od nej odlišný, pretože vznikol v dôsledku spojenia pohlavných buniek "darcov". Je tehotná so záväzkom, že dieťa, ktoré sa raz narodí, odovzdá tomu, kto si objednal alebo zmluvne dohodol také tehotenstvo;

b) tehotnú ženu, ktorá nosí zárodok, pričom k jeho vzniku prispela sama darovaním vlastného vajíčka, oplodneného prostredníctvom inseminácie spermií iného muža, ako je jej manžel. Je tehotná so záväzkom, že dieťa, ktoré sa raz narodí, odovzdá tomu, kto si objednal alebo zmluvne dohodol také tehotenstvo.

38 Pavol VI., Encyklika Humanae vitae, č. 12: AAS 60 (1968), 488-489.

39 Tamže, 489.

40 Pius XII., Príhovor k účastníkom II. svetového kongresu o ľudskej plodnosti a neplodnosti v Neapole, 19. mája 1956: AAS 48 (1956), 470.

41 CIC, kán. 1061. Podľa tohto kánona, manželský úkon je to, čím sa manželstvo završuje, ak dvaja manželia "vykonali ho medzi sebou ľudským spôsobom."

42 Porov. Past. konšt. Gaudium et spes, č. 14.

43 Porov. Ján Pavol II., Všeobecná audiencia, 16. januára 1980: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, III, 1 (1980), 148-152.

- 44 Porov. Ján Pavol II., Príhovor k účastníkom XXXV. generálneho zhromaždenia Svetovej lekárskej asociácie, 29. októbra 1983: AAS 76 (1984), 393.
- 45 Porov. Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 51.
- 46 Porov. Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 50.
- 47 Porov. Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 560: "Bolo by pomýlené predpokladať, že možnosť použitia tohto prostriedku (umelé oplodnenie) by mohla urobiť platným manželstvo medzi osobami, ktoré nie sú schopné uzavrieť ho z dôvodu *impedimentum impotentiae*," (*Impedimentum impotentiae* - prekážka pre impotenciu: prekážka pre platnosť manželstva v dôsledku neschopnosti pohlavného styku - pozn. prekladateľa).
- 48 Podobnou otázkou sa zaoberá Pavol VI., encyklika *Humanae Vitae*, č. 14: AAS 60 (1968), 490-491.
- 49 Porov. vyššie L, 1 ss.
- 50 Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, č. 14: AAS 74 (1982), 96.
- 51 Porov. Odpoveď Posvätného oficía. 17. marca 1897: DS 3323; Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 560; Príhovor k účastníčkam Združenia talianskych katolíckych pôrodných asistentiek, 29. októbra 1951: AAS 43 (1951), 850; Príhovor k účastníkom II. svetového kongresu o ľudskej plodnosti a neplodnosti v Neapole, 19. mája 1956: AAS 48 (1956), 471- 473; Príhovor k účastníkom VII. medzinárodného kongresu Medzinárodnej hematologickej spoločnosti, 12. septembra 1958: AAS 50 (1958), 733; Ján XXIII., Encyklika *Mater et Magistra*, III: AAS 53 (1961), 477.
- 52 Pius XII., Príhovor k účastníčkam Združenia talianskych katolíckych pôrodných asistentiek, 29. októbra 1951: AAS 43 (1951), 850.
- 53 Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 560.
- 54 Posvätná Kongregácia pre vieroučné otázky, Vyhlásenie k niektorým otázkam sexuálnej etiky, č. 9: AAS 68 (1976), 86, kde sa cituje Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 51; porov. Dekrét Posvätného oficía, 2. augusta 1929: AAS 21 (1929), 490; Pius XII., Príhovor k účastníkom XXVI. kongresu Talianskej urologickej spoločnosti, 8. októbra 1953: AAS 45 (1953), 678.
- 55 Porov. Ján XXIII., Encyklika *Mater et Magistra*, č. III: AAS 53 (1961), 447.
- 56 Porov. Pius XII., Príhovor k účastníkom IV. medzinárodného kongresu katolíckych lekárov, 29. septembra 1949: AAS 41 (1949), 560.
- 57 Porov. Pius XII., Príhovor k účastníkom II. svetového kongresu o ľudskej plodnosti a neplodnosti v Neapole, 19. mája 1956: AAS 48 (1956), 471-473.
- 58 Past. konšt. *Gaudium et spes*, č. 50.
- 59 Ján Pavol II., Apoštolská exhortácia *Familiaris consortio*, č. 14: AAS 74 (1982), 97.
- 60 Porov., Deklarácia *Dignitatis humanae*, č. 7.